

DOCUMENTS

de la CARTA DEL PAISATGE DEL LLUÇANÈS

D.1 **DIAGNOSI**

A stylized silhouette of a landscape, featuring a jagged mountain range in the background and a white outline of a town or village in the foreground, set against a dark brown background.

CARTA DEL PAISATGE
DEL **LLUÇANÈS**

DOCUMENTS
CARTA DEL PAISATGE DEL LLUÇANÈS
DOC 1. DIAGNOSI

Novembre 2015

Coordinació:

Laura Megias. Consorci del Lluçanès

Edició i redacció de textos:

Laura Megias (Consorci del Lluçanès), Irene Navarro, Xavier Sabaté (Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social)

Maquetació i disseny gràfic:

Irene Navarro

Dinamització del procés participatiu:

Xavier Sabaté, Irene Navarro (Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social)

Amb el suport de:

Diputació de Barcelona

Agraïments:

Diputació de Barcelona, Observatori del Paisatge de Catalunya, Xavier Barniol (director del Consorci del Lluçanès), Xavier Basora (Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social), a tots els participants i adherits de la Carta del Paisatge del Lluçanès.

Fotografies de l'interior (inici de capítol):

p.8 Pantà d'Olost. Autor: Laura Megias. Consorci del Lluçanès

p.32 Monestir de Lluçà. Autor: Laura Megias. Consorci del Lluçanès

p.38 Rocadepena. Autor: Xavier Sabaté

p.52 La sega del blat de forment. Autor: Josep Pujol

p.60 Castell de Lluçà. Autor: Laura Megias. Consorci del Lluçanès

Cartografia:

Tota la cartografia deriva del model digital d'elevacions de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya utilitzat sota la llicència CC BY pel Consorci del Lluçanès.

Edita:

Consorci del Lluçanès

Carrer Vell, 3, 08515 Santa Creu de Juglar

www.consorci.llucanes.cat

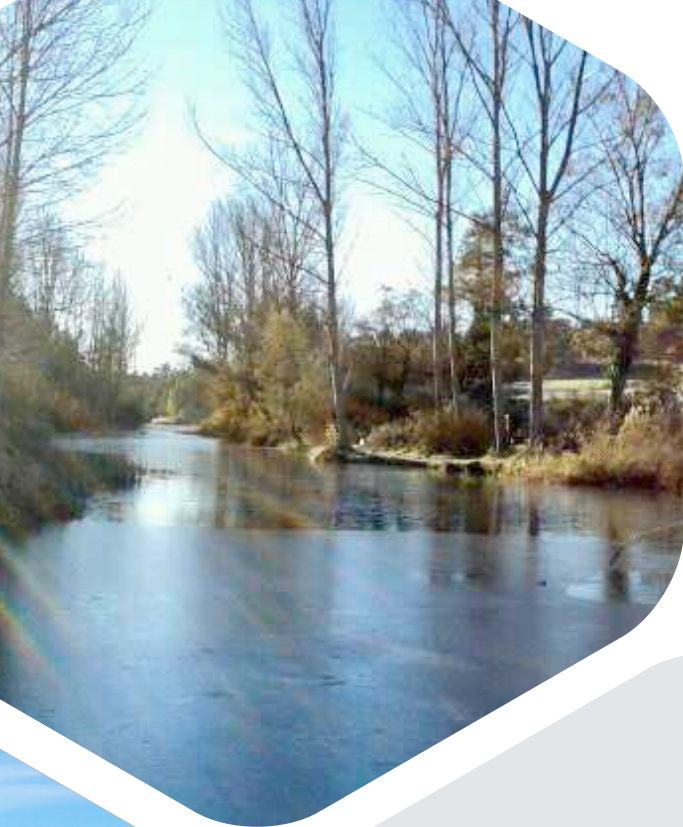
Documents disponibles a: www.paisatgellucanes.cat

Versió imprimible a: sdr.consorci@llucanes.cat

Índex de continguts

1	INTRODUCCIÓ	7
2	EL PAISATGE DEL LLUÇANÈS. VISIÓ GENERAL	7
3	COMPONENTS DEL PAISATGE DEL LLUÇANÈS	9
	3.1 La component física	9
	3.2 La component natural	12
	3.3 La component cultural	16
	3.4 La component intangible	22
	3.5 Gestió i usos del paisatge	28
4	EVOLUCIÓ DEL PAISATGE DEL LLUÇANÈS	33
	4.1 Evolució històrica	33
	4.2 Evolució actual	35
5	IDENTIFICACIÓ DELS VALORS DEL PAISATGE	39
6	DIAGNOSI SINTÈTICA DEL PAISATGE	53
7	REPTES DEL PAISATGE DEL LLUÇANÈS	61

“ Sense un bon coneixement del territori i del paisatge, de les tendències que experimenta i de les dinàmiques que els afecten, no es pot escometre amb garanties la redacció d’una Carta del Paisatge. ”

Observatori del Paisatge de Catalunya.

1. INTRODUCCIÓ

El Consorci del Lluçanès, com a promotor de la Carta del paisatge del Lluçanès, ha elaborat el present document de diagnosi del paisatge amb l'objectiu de presentar com és el paisatge del Lluçanès, quins són els seus valors i trets diferencials i identitaris, les dinàmiques de l'afecten i quina ha estat i es preveu que sigui la seva evolució. La diagnosi clou amb la presentació dels principals reptes del paisatge del Lluçanès.

El present document ha estat elaborat en base a la diagnosi del paisatge de la unitat del paisatge del Lluçanès, identificada i descrita al Catàleg del paisatge de les Comarques Centrals (pendent d'aprovació definitiva en data d'elaboració del present document). També s'ha obtingut informació de fonts pròpies del Consorci del Lluçanès i s'ha completat amb les aportacions rebudes per part de la població local durant els tallers de participació que van tenir lloc els mesos de febrer i març de 2015.

2. EI PAISATGE DEL LLUÇANÈS. VISIÓ GENERAL

El Lluçanès és un territori ubicat entre el Prepirineu i la Depressió Central Catalana, on una sèrie de serres ajuden a configurar unes terres retallades per rius i rieres que han acabat de modelar el relleu de la contrada. D'uns 400 km², és constituïda per una subcomarca de la Depressió Central Catalana, entre les conques del Llobregat i del Ter, que forma el sector nord-occidental de la comarca d'Osona, en el límit amb el Berguedà (NW) i el Pla de Bages (SW) que tradicionalment ha estat presentada com país de transició entre la Plana de Vic i el Berguedà, com a graó entre el Moianès i el Prepirineu.

El paisatge del Lluçanès està marcat sobretot per l'activitat agrícola i ramadera. Aquesta tradició agrària queda ben palesa en diverses manifestacions culturals, arquitectòniques, socials, històriques i físiques de la comarca. Així el Lluçanès esdevé un territori rural en mosaic, amb zones àmplies de conreu, extensions considerables de boscos i espais naturals rellevants, habitatges disseminats, nuclis petits i compactes, avingudes arbrades i pastures. Cal destacar també l'activitat de la transhumància, per la seva importància en la història, el tarannà i l'estructura del paisatge del Lluçanès.

Existeixen però alguns impactes que comencen a percebre's com una afectació important a la visió de la ruralitat i tranquil·litat del Lluçanès. La proliferació incipient de granges de gran magnitud i poc integrades i arrelades en l'estructura del paisatge, la sobrepastura, algunes actuacions urbanístiques que han afectat el paisatge urbà, així com la sobrefreqüentació d'alguns espais d'elevat valor natural, són algunes de les dinàmiques que cal fer front si es vol garantir la preservació dels valors que aporten singularitat al paisatge del Lluçanès.

La Carta del paisatge del Lluçanès es correspon amb una part de l'àmbit de la unitat de paisatge del Lluçanès identificada al Catàleg del paisatge de les Comarques Centrals, elaborat per l'Observatori del Paisatge. Aquesta correspondència es reafirma per la percepció que hi ha al territori de formar part d'una unitat, d'un lloc amb característiques tant naturals, com culturals comunes i amb una història i evolució compartida.

3. COMPONENTS DEL PAISATGE DEL LLUÇANÈS

3.1 La component física

El paisatge del Lluçanès s'estructura en un altiplà orientat cap al sud-oest amb alçades entre els 1.000 m i els 450 m. Presenta un paisatge rural muntanyós caracteritzat per serres solcades per rius i rieres que les modelen, una distribució força equilibrada dels nuclis de població i un mosaic de camps de cultiu, pastures i boscos que se succeeixen des de l'oest més elevat i boscos a l'est més planer, sense transicions brusques, excepte en els cingles de la part nord que s'orienten sobre la plana de Vic.

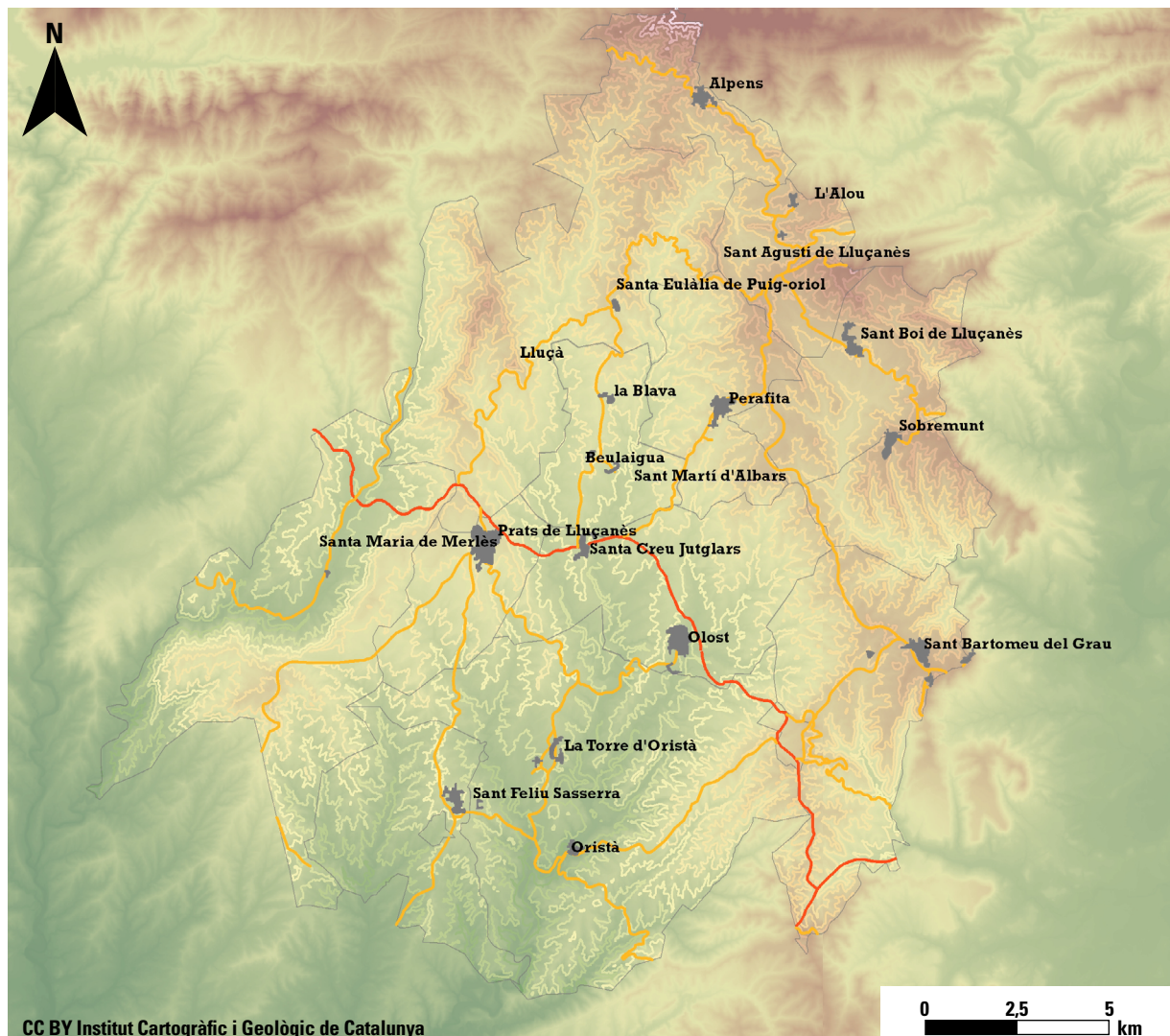

Figura 1: Mapa topogràfic del Lluçanès. Font: Elaboració pròpia.

TOPOGRAFIA:

El Lluçanès és una plataforma terciària estructural inclinada seguint el mateix sentit de les capes de cabussament, dels 900 als 1.000 m al NNE, marge clarament delimitat amb Osona per cingleres que cauen en picat sobre la Plana (Serra del Grau), fins els 450-550 m al SSW, en contacte amb el Bages, on sols es pot destacar el Puig (637 m) a Sant Feliu Sasserra. Els relleus més accidentats i elevats es presenten als extrems septentrional, on les capes sedimentàries es redrecen i enllacen amb els primers plecs Prepirinencs, i meridional, on la potència erosiva de la xarxa fluvial ha obert profundes conques, donant al territori una complicada orografia. A la part central les valls son amples amb vessants força suaus, separades per lloms planers que corresponen als nivells de la plataforma estructural i de capes igualment resistents a l'erosió, però més baixes, quan han estat erosionades les capes superiors. Al sector meridional, la xarxa fluvial és més densa i torna a encaixar-se a la plataforma, mostrant valls entallades i un relleu més encaixat. El desnivell de la xarxa hídrica és de 600 metres dins del mateix Lluçanès.

GEOLOGIA:

Els materials són bàsicament oligocènics; argiles vermellenques alternant amb bandes primes de gresos, donant lloc a formacions tabulars, més abundants al baix Lluçanès però de menor entitat que a l'alt Lluçanès, causa de la major incidència de la xarxa fluvial, encapçalada per les rieres de Merlès, de Lluçanès i Gavarresa, de trajecte llarg i sinuós donada la inclinació del terreny, tributàries del Llobregat i, les de Sora, Cussons, Sorreig (Gorg Negre) i Sant Boi, tributàries del Ter, amb recorregut molt curt, accidentat i de molt desnivell. A l'extrem septentrional apareix una elevació de materials eocènics degut a l'enllaç amb els primers plecs subpirinencs. El límit amb la plana de Vic és estratigràfic, el contacte entre els materials oligocènics i eocènics descoberts de la plana, contacte subratllat pels relleus en cuesta.

CLIMA:

El clima presenta característiques de muntanya mitjana mediterrània amb tendència continental i manca d'influència mediterrània, modificat per l'altitud, especialment pel que fa a la moderació dels calors estivals: la temperatura mitjana es situa al voltant dels 10-12°C, si bé al gener no es superen els 3°C, amb mínimes absolutes properes als -5°C i uns 50 dies anuals de glaçada. La pluviositat, elevada, es situa entre els 600 i 900 mm anuals repartits en més de 90 dies, alguns en forma de neu, amb tendència a augmentar en direcció S-N per influència del relleu i disminuir cap el Berguedà i Pla del Bages causa de la menor altitud, presenten un màxim de maig i juny i al començament de l'estiu. Encara que poc habitual, pot presentar-se la lluçanesa, boira força persistent i espessa.

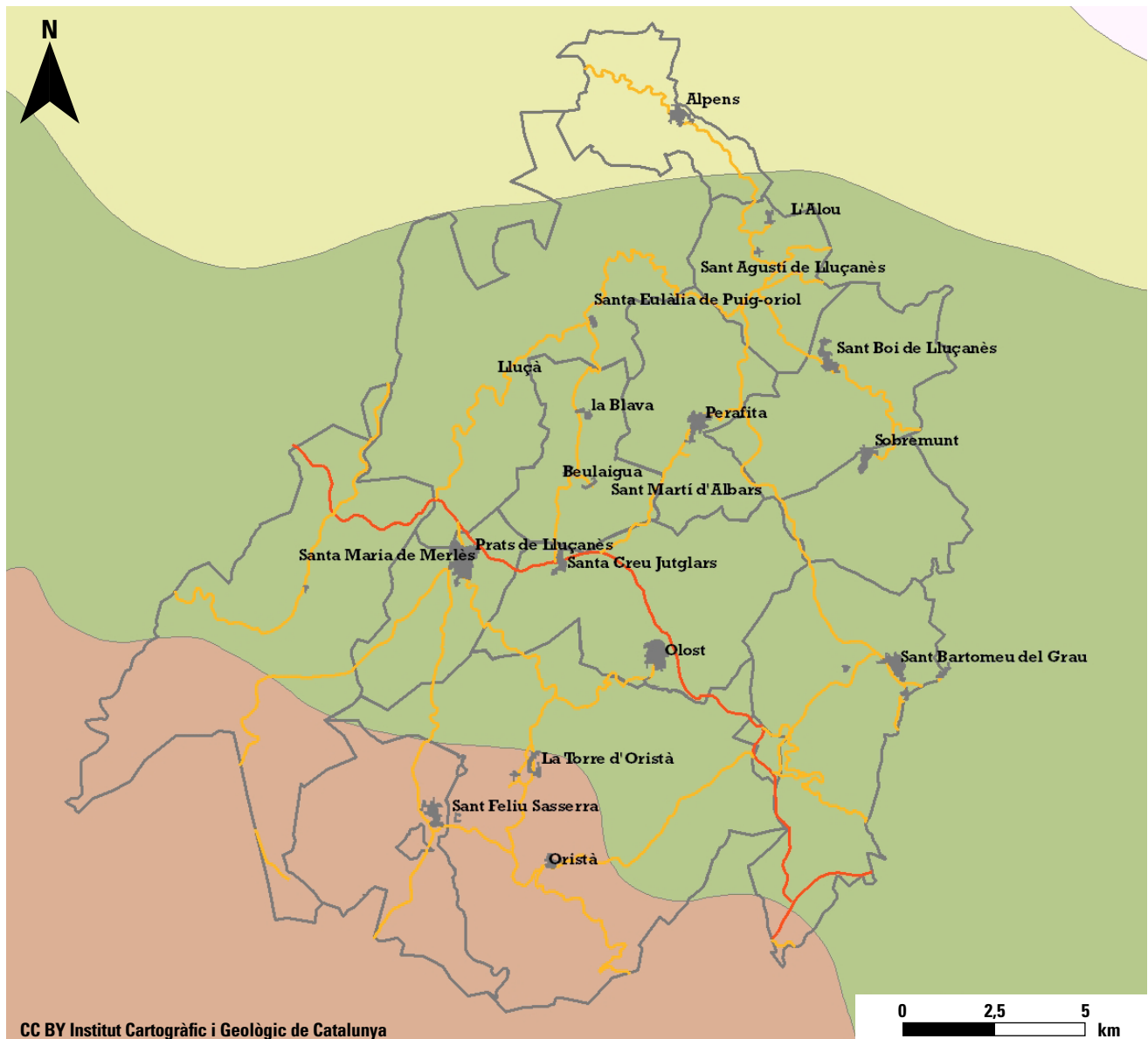
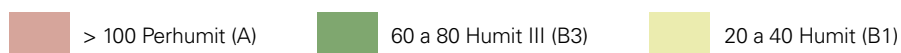

Figura 2: Mapa de la zonificació climàtica del Lluçanès. Font: Atles climàtic de Catalunya. Servei Meteorològic de Catalunya.

3.2 La component natural

El Lluçanès és un paisatge agroforestal on hi dominen els elements naturals, roques nues, rieres, rierols, torrents, boscos, prats i alguns matollars.

L'abandó de camps de conreu en els darrers 60 anys i l'abandó en molts casos de la gestió forestal del Lluçanès és un fet que propicia un pes innegable de les comunitats arbrades respecte les arbustives i herbàcies. Des d'un punt de vista potencial, el Lluçanès pertany a dos grans dominis vegetals: l'alzinar i la roureda; el primer abasta la banda més meridional del país, mentre que el segon correspon al sector septentrional. No obstant, els boscos de pins són els més abundants i suposen pràcticament la meitat de la superfície del Lluçanès. Els caducifolis i els matollars són molt menys abundants.

FAUNA:

L'avifauna d'ambients rurals, que troba refugi i aliment en el mosaic agroforestal del Lluçanès, on boscos, camps de conreu i prats s'alternen de manera harmoniosa, és molt abundant. Alguns ocells significatius són el pinsà (*Fringilla coelebs*), la mallerenga blava (*Parus caeruleus*), el verdum (*Carduelis chloris*) i la cadenera (*Carduelis carduelis*). Entre els rapinyaires diürns es troben el xoriguer (*Falco tinnunculus*), el falcó peregrí (*Falco peregrinus*) i l'aligot (*Buteo buteo*), mentre que entre els nocturns cal esmentar l'òliba (*Tyto alba*) i el duc (*Bubo bubo*). Al Lluçanès també s'han realitzat introduccions cinegètiques de faisà (*Phasianus colchicus*).

A la riera de Merlès destaca la presència de la truita (*Salmo trutta*), que és la base tròfica de la llúdriga (*Lutra lutra*).

Aspecte dels colors de la tardor al Lluçanès
Autor: Josep Martínez Castro

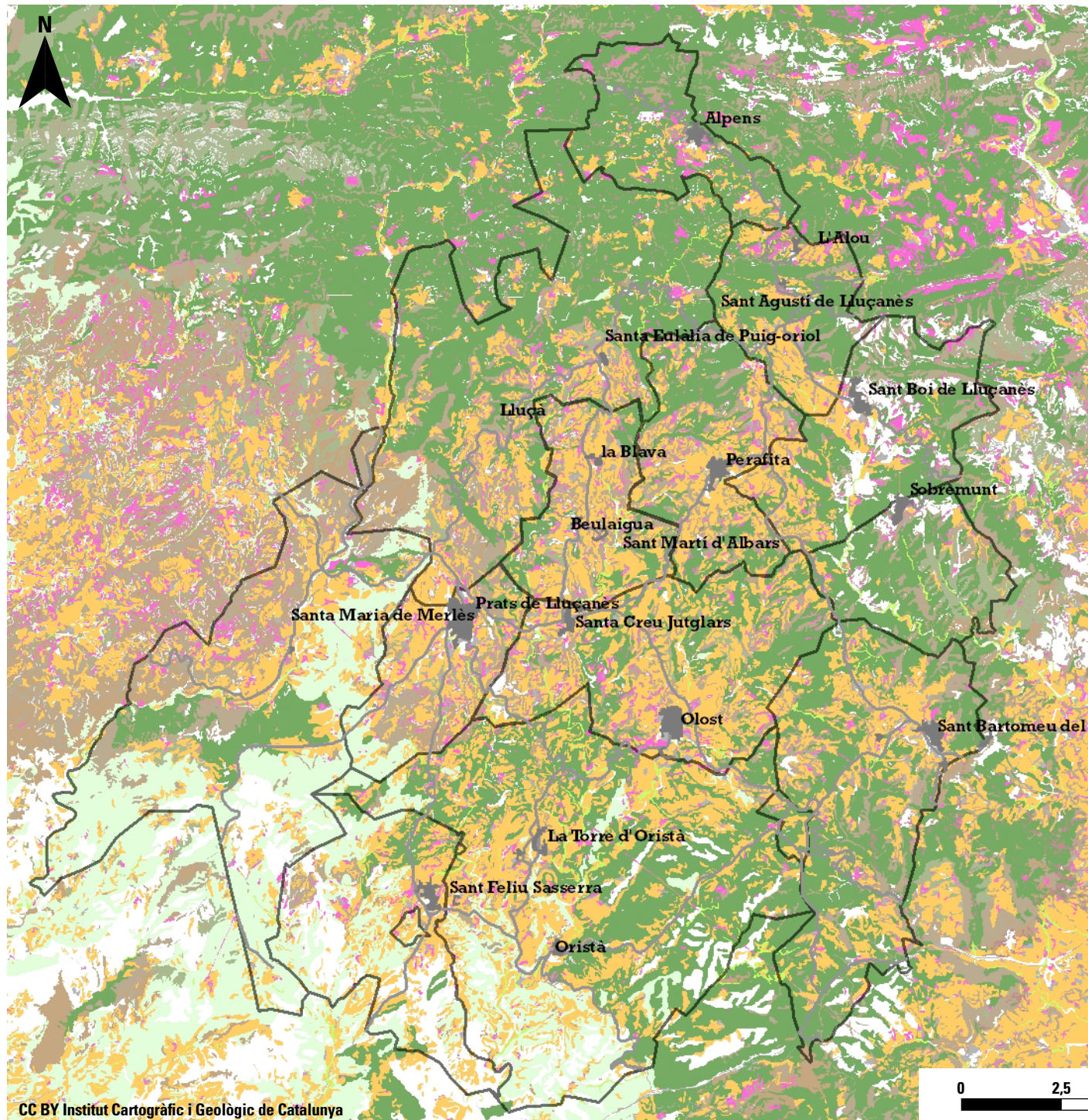

Figura 3: Mapa de cobertes del sòl del Lluçanès. Font: Mapa de cobertes del sòl de Catalunya. CREAM

Altres caducifolis (>=20%cc)	Carreteres	Pineda de pi roig (>=20%cc)	Roquissars
Altres conreus herbacis	Cases aïllades	Pineda de pinassa (5-20%cc)	Sòl erosionat per agent natural
Alzinar (5-20%cc)	Depuradores i potabilitzadores	Pineda de pinassa (>=20%cc)	Sòl nu per acció antròpica
Alzinar (>=20%cc)	Granges	Roureda de fulla menuda (>=20%cc)	Prats i herbassars
Basses agrícoles	Habitatges unifamiliars	Roureda de roure martinenc (5-20%cc)	Regeneració d'alzina
Bosc caducifolis de ribera	Matollars	Roureda de roure martinenc (>=20%cc)	Regeneració de roureda de roure martinenc
Tarteres	Zones d'esport		

FLORA:

La comunitat més àmpliament distribuïda al Lluçanès és l'alzinar muntanyenc (*Asplenio onopteridis-Quercetum ilicis*). A banda de l'alzina (*Quercus ilex*), també apareixen peus de roure martinenc (*Quercus humilis*) i d'auró blanc (*Acer campestre*), així com alguns individus isolats de teix (*Taxus baccata*), de poc abast superficial però gran interès ambiental. Al sud del Lluçanès apareixen espècies pròpies de l'alzinar mediterrani, tot i que en una distribució i densitat força irregular. La major part d'aquest sector, tanmateix, no es troba ocupat per alzines, sinó per pinedes secundàries de pi blanc (*Pinus halepensis*) i pinassa (*Pinus nigra*), que han estat molt afavorides pel seu aprofitament econòmic. Les pinedes per tant, ocupen la pràctica totalitat de la superfície corresponent a l'alzinar, i releguen l'alzina a localitats puntuals i a relleus poc accessibles. No obstant, sota les pinedes és habitual trobar un sotabosc format per alzines de diversa alçada i densitat, que creixen favorablement sota l'ombra dels aciculifolis.

A la banda nord de l'àmbit la comunitat vegetal potencial és la roureda de roure martinenc amb boix (*Buxo-Quercetum pubescentis*). Les espècies pròpies d'aquest bosc són el roure martinenc (*Quercus humilis*), el boix (*Buxus sempervirens*), i tot un seguit d'arbustos d'apetències montanes, com l'arç blanc (*Crataegus monogyna*) o el corner (*Amelanchier ovalis*). També és fàcil trobar peus de servera (*Sorbus domestica*) i auró blanc (*Acer campestre*), tot i que en distribucions força esparses. La major part del territori, no obstant es troba conformat per una barreja de roures i diferents classes de pins. El pi més difós és el pi roig (*Pinus sylvestris*), que forma masses compactes i ufanoses cap a Santa Eulàlia de Puig-oriol, vers Sant Agustí de Lluçanès i per tota la rodalia de Sobremunt. El roure i les altres espècies pròpies de la comunitat, apareixen tot formant petits claps, peus aïllats o estrats arbustius poc o molt compactes. De la mateixa manera, cap a la banda sud, la pinassa (*Pinus nigra*) guanya presència, i comparteix espai amb el pi roig. Cal advertir, però, que la pinassa acostuma a localitzar-se en indrets assolellats i eixuts, mentre que el pi roig té tendència a desenvolupar-se en els obacs i les fondalades.

En els fons de vall i prop dels cursos d'aigua les comunitats vegetals més habituals són les de ribera. Entre les espècies més habituals es troba el pollancre (*Populus nigra*), l'àlber (*Populus alba*), l'om (*Ulmus minor*) i el salze (*Salix alba*). També es poden trobar arbusts propis de contrades montanes, com ara l'evònim (*Evonimus europaeus*), així com plantacions forestals de pollancre i plàtans (*Platanus x hispanica*). El millor exemple de bosc de ribera es troba a la riera de Merlès.

La degradació dels boscos dóna lloc a bardisses i matollars. En aquest sentit destaquen les boxedes, que apareixen en els costers pedregosos i de força pendent.

3.3 La component cultural

3.3.1 El paisatge habitat i urbà

El Lluçanès ha estat un territori tradicionalment antropitzat amb presència de cases de pagès aïllades, camps de conreu treballats i nombrosos nuclis de població, de poca densitat, distribuïts pel territori, enllaçats per sinuoses carreteres que van endinsant-se en aquesta plataforma solcada pels cursos fluvials. El paisatge urbà presenta força característiques de caire rural, tarannà que marca la dinàmica del Lluçanès. L'existència d'espais edificats és proporcionalment escassa, i es fa majoritàriament en forma de poblament compacte, fet que pot entendre's com una prova de la pervivència de la dinàmica tradicional, agrícola i ramadera. Els nuclis de població per tant són menuts i de poca entitat, les principals poblacions estan ubicades a la banda oest; entre elles destaca el nucli històric de Prats de Lluçanès, on es troben els principals serveis primaris de la contrada; altres poblacions importants són Olost, Sant Bartomeu del Grau i Sant Boi de Lluçanès. La resta de municipis no arriben als 1.000 habitants, amb un poblament disseminat, configurant un paisatge força antropitzat. Molts municipis, com Sant Agustí de Lluçanès al nord, o Santa Maria de Merlès, a l'oest, posseeixen uns valors de poblament dispers força importants, com és habitual a la Catalunya Vella així com un perill d'envelliment excessiu de la població i posterior despoblament del territori. Igualment cal entendre l'escàs creixement urbànic extensiu que tant ha afectat a altres contrades del país.

Pel que fa a les característiques urbanes dels nuclis poblats del Lluçanès, tot i dominar els teulats marró vermellosos, a les noves actuacions es té tendència a incorporar colors grisencs o negrosos, en unes poblacions caracteritzades per la manca d'edificis en altura, fet que els hi confereix un skyline solament trencat per esglésies i campanars i en ocasions per les instal·lacions industrials. La reduïda activitat industrial, tret de Sant Bartomeu del Grau, ha permès deslliurar-se de la presència de polígons industrials pròpiament classificats. No obstant això, aquest fet ha comportat en ocasions la coexistència d'edificacions industrials i amb sectors residencials.

3.3.2 El patrimoni del Lluçanès

Al Lluçanès podem trobar multitud d'elements de diverses èpoques i tipologia, la qual cosa el dota d'una entitat i identitat pròpia: jaciments arqueològics (com Puigciutat), ermites romàniques disseminades pel territori, el Monestir de Santa Maria de Lluçà, viles rurals, masos i masies, llindes de cases amb la presència d'oficis artesans, molins al costat de les principals rieres, etc. D'altra banda, no cal oblidar el ric patrimoni històric que suposen els camins de transhumància del Lluçanès. Uns camins ben estudiats pel Grup de treball de la Transhumància del SOLC i que van ser recuperats a finals dels anys 90 pel Consorci del Lluçanès. Els camins de transhumància són uns elements d'alt valor històric que expliquen en bona mesura, l'evolució del paisatge i social d'aquesta comarca.

Els camins ramaders del Lluçanès van ser instituïts per reials concessions de dret de pas, per tal que hi poguessin passar els ramats transhumants, així com el bestiar que es movia per la mateixa comarca. La transhumància arreu d'Europa, inclosa Catalunya, ha estat l'origen de l'emplaçament d'ermites, devocions, festes i de cançons, ha generat una gastronomia pròpia, ha estat la causa de naixement de pobles, de la promulgació de lleis i de la instauració de tribunals. Alguns nuclis de població del Lluçanès van néixer al peu dels camins ramaders, com ara, Santa Eulàlia de Puig-oriol, Santa Creu de Jutglar, el Carrer de Beulaigua a Sant Martí d'Albars, el

Carrer de Sant Adjutori a Olost, el Carrer de la Ruixada a Oristà, el carrer del Gafarró a Sant Feliu Sasserra i la Torre d'Oristà. Les grans fires i mercats de la comarca tenien lloc al peu del camí, algunes de les quals han perdurat fins als nostres dies (veure la pàgina 22).

Aquests camins que servien de pas als ramats transhumants, també els feien servir els traquiners, comerciants, negociants de bestiar i gent d'oficis que des dels Pirineus, la Cerdanya, el Conflent i Rosselló, es desplaçaven a les planes de l'interior i de vora mar, a la recerca de noves formes de vida. El camí ramader també és la causa primera en l'inici de l'activitat industrial a la comarca, en el sector tèxtil llaner, i de retruc, en la consolidació dels principals nuclis de població. De fet, es poden considerar els camins ramaders com a principals responsables en la definició de la comarca del Lluçanès com a tal, així com del seu moviment social, cultural, econòmic i polític. Tot aquest ric patrimoni històric i arquitectònic queda ben recollit en els Inventaris de Patrimoni Cultural promoguts per la Diputació de Barcelona i elaborats el 2010.

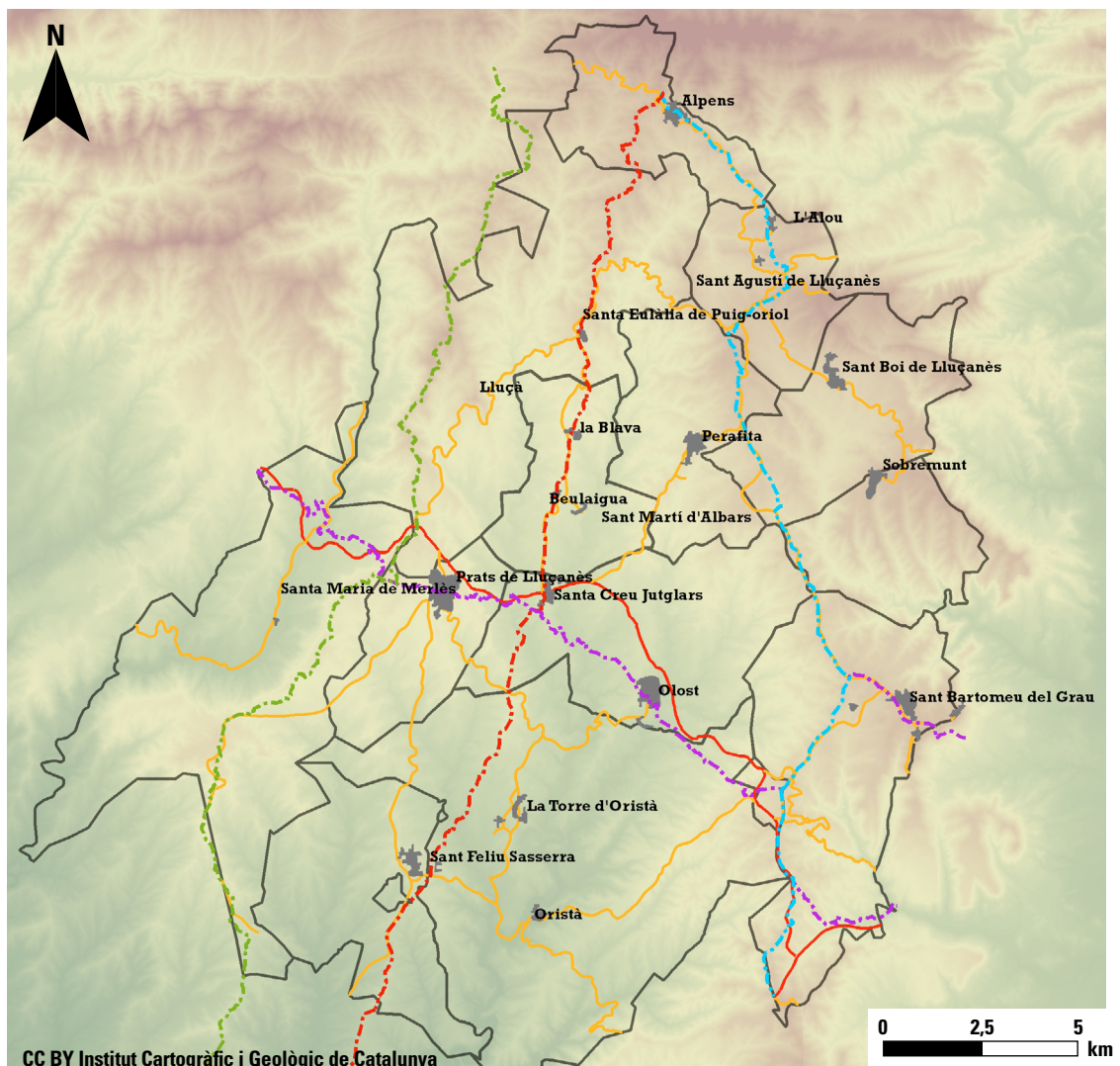

Figura 4: Principals camins de transhumància senyalitzats. Font: Elaboració pròpia a partir dels treballs efectuats pel Grup de treball de la Transhumància del SOLC.

- Camí central
- Camí de ponent
- Camí de llevant
- Camí transversal

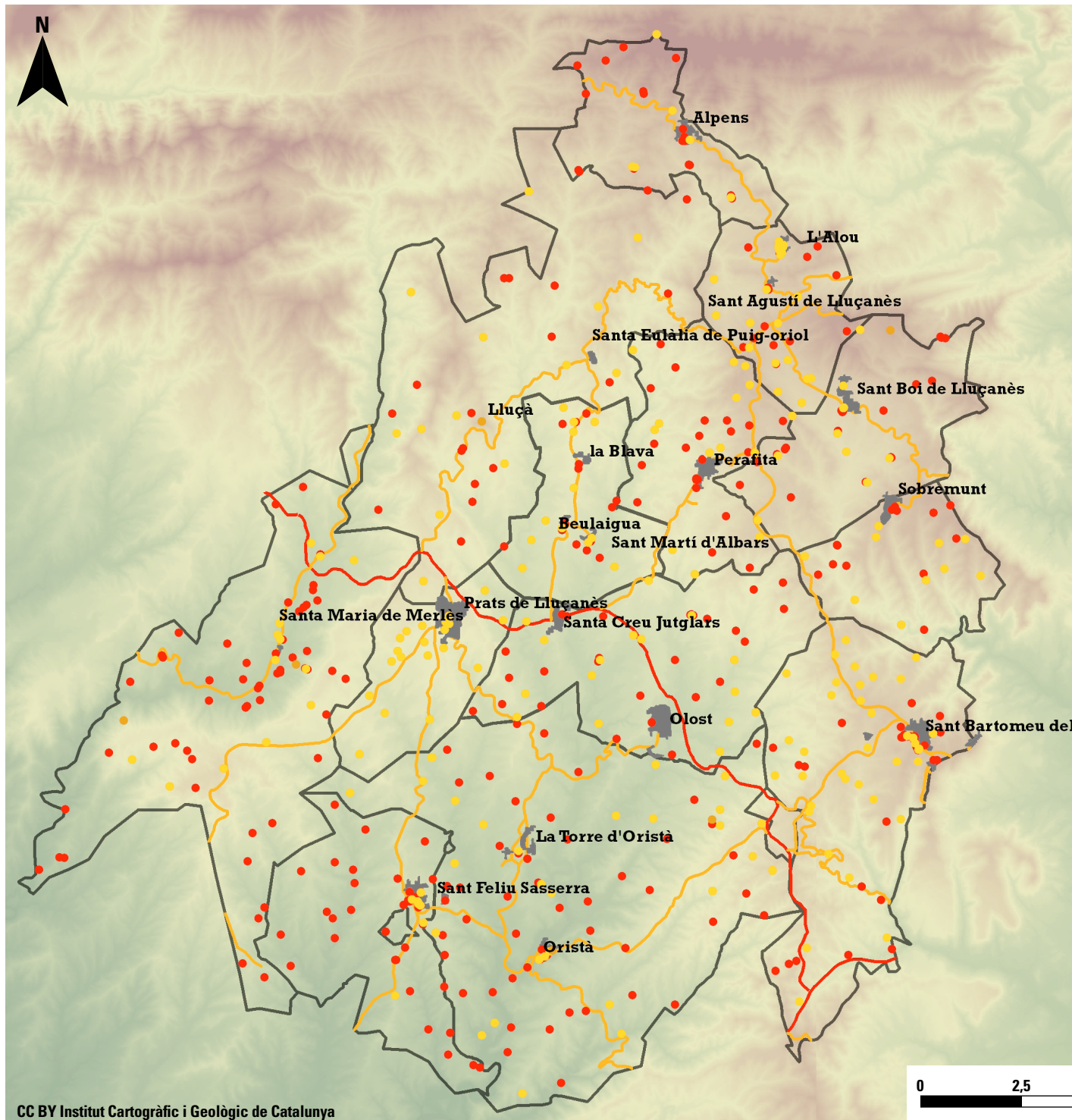

Figura 5: Localització d'elements patrimonials del Lluçanès. Font: Mapes de patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona

- Casa de pagès
- Casa de pagès amb valor arquitectònic
- Castell
- Nuclis urbans

JACIMENTS ARQUEOLÒGICS:

Els jaciments més antics dels quals es té notícia al Lluçanès pertanyen a l'època del Bronze i del Ferro, moment en que apareix la cultura iber. Aquests jaciments són equidistants sobre el territori, sense un patró clar d'assentament, encara que mostren predilecció per la franja central del Lluçanès.

ESGLÉSIES I ERMITES:

L'església de Sant Andreu d'Oristà, d'estil neoclàssic igual que l'església de Santa Maria de la Torre d'Oristà, disposa d'una teulada de quatre pendents coronada per un penell vistós des de lluny, i una valuosa cripta preromànica. En referència a l'art romànic cal esmentar les ermites de Sant Nazari de la Garriga i Sant Salvador de Serradellops. A Olost, l'església parroquial de Santa Maria, d'estil barroc, va ser construïda al segle XVIII, com ho fou l'ermita de Sant Adjutori. L'església de Sant Vicenç a Prats de Lluçanès, del segle XVII, amb el posterior campanar, és una construcció religiosa de grans dimensions, destacant la importància del nucli. Sant Andreu de Llanars del segle XII, té un campanar de planta quadrada amb dos pisos. També destaquen l'ermita de Sant Salvador d'Orís, i l'església de Sant Baldiri, d'estil barroc rural. A Sant Agustí de Lluçanès, hi destaca el Santuari dels Munts amb l'església de finals dels segle XVII. També romànica es l'església Parroquial de Sant Feliu Sasserra amb una portalada que es manté intacta, unida al temple actual, d'estil gòtic tardà. A la zona de Sobremunt hi trobem l'església de Sant Martí del segle XVII i el santuari de Santa Llúcia, antiga capella de devoció molt popular, refeta el segle XVIII amb l'antiga casa dels ermitans adossada. També al terme municipal de Sant Bartomeu del Grau hi trobem diverses ermites romàniques com ara l'església Vella, Sant Jaume de Fonollet o Sant Genís Sadevesa.

CONJUNTS HISTÒRICS:

A Prats del Lluçanès, el casal de Santa Llúcia, el castell del Quer i l'església de Santa Llúcia del Quer de segle XIII, també anomenada de Galobardes, formen un conjunt molt ben ordenat a diferents nivells, la casa pairal, el jardí enlairat sobre un roc o quer, del qual surt la circular torre del castell. Pels entorns de Sant Boi del Lluçanès hi hagueren grans viles rurals amb masos més petits al seu voltant que encara es mantenen, com el Vilar, Vilarrasa o Viladecans. El nucli de Perafita, centre comercial i artesanal important a la segona meitat del segle XVI, a més de l'església de Sant Pere, conserva moltes cases amb llindes que presenten inscripcions, del segle XVII, XVIII i XIX, amb motius religiosos o de referència a l'ofici del propietari (hostalers, sabaters, picapedrers, fusters, teixidors, barreters, sastres, mestres de cases, moliners de paraïres). L'ermita de Santa Margarida conserva els alts murs primitius romànics. L'antiga Casa del Consell i jurats del Lluçanès, ubicada a Sant Feliu Sasserra, va ser seu de la sotsvegueria del Lluçanès. A la façana renaixentista, dues figures al·legòriques mostren l'escut de la vila.

CONSTRUCCIONS DEFENSIVES:

Cal anomenar l'antic Castell Medieval de Sacirera (a sant Feliu Sasserra) del segle XI, tot i que avui en dia només en queda un tros de torre rodona adossada al Mas Cirera.

ARQUITECTURA CIVIL:

Destaca el pont medieval de Sant Martí d'Albars, conegut com del Molí del Pont, un element patrimonial aïllat de gran interès.

Grau

5
km

Els municipis del Lluçanès

ALPENS (855 m)

És el municipi més septentrional. Té al voltant de 300 habitants i una extensió de 13,80 km². El nucli s'estén als peus de diferents serres que superen els mil metres d'alçada i que fan de capçalera d'alguns dels rius més significatius del Lluçanès. Alpens conserva una homogeneïtat urbanística sobretot als voltants de la plaça. Destaquen les cases amb els seus portals adovellats, llindes amb interessants inscripcions, elements de forja, etc. L'església presenta una barreja d'elements barrocs i neoclàssics.

LLUÇÀ (750 m)

Format per dos nuclis de població; Lluçà i Santa Eulàlia de Puig-oriol que actualment aplega la major part de la població i els principals serveis del municipi. Té 257 habitants i una extensió de 52,98 km². Lluçà, situat a la zona nord, és el segon municipi més extens del Lluçanès i un dels més significatius de la comarca, tant pel que fa al passat com al present. Si en els primers temps medievals, el nucli de Lluçà fou el que configurà el primer poblament del Lluçanès i el que li donà nom, avui és un dels municipis amb menys població de la comarca, però no per això mancat de vitalitat. El poble de Santa Eulàlia de Puig-oriol, ha desplaçat avui l'antic centre de Lluçà. És ell típic poble-carrer, format al segle XVIII seguint el traçat d'una antiga carrerada.

OLOST (569 m)

Situat al centre del Lluçanès, té dos nuclis de població: Olost i Santa Creu de Jutglar. El municipi té 1.186 habitants i una extensió de 29,37 km². El terme és molt retallat, amb clotades i entallaments per l'acció dels rius, rieres i torrents. En una d'aquestes clotades es troba el nucli d'Olost, segon en importància, darrera de Prats. Santa Creu de Jutglar, és un dels indrets emblemàtics del Lluçanès ja que, a més d'ésser el centre geogràfic de la comarca, era el lloc de reunió del Consell de Jurats del Lluçanès des del segle XV al XVIII. Els murs de l'església de Santa Creu sentien com els prohoms lluçanesos discutien i deliberaven sobre els problemes que els afectaven. La tria d'aquest indret no és endebades ja que és un dels encreuaments més importants de les carrerades que passaven pel Lluçanès.

ORISTÀ (468 m)

Al sud del Lluçanès, i amb 38,49 km² és el municipi més extens del Lluçanès. Té 557 habitants repartits

entre els nuclis de la Torre d'Oristà, el Raval de Sant Feliu i Oristà i en diverses cases de pagès al llarg del seu ampli territori. El nucli d'Oristà es caracteritza per grans casals que s'arreglaren seguint el traçat del carrer de Vic. Pel què fa la Torre d'Oristà presenta una estructura de poble-carrer marcat pel pas del camí ral i les activitats ramaderes.

PERAFITA (755 m)

Situada al cor del Lluçanès, té una bonica vista sobre el conjunt de la comarca i sobre les muntanyes del Pirineu i Prepirineu. El municipi té una extensió de 19,59 km² i 407 habitants. La població presenta un dels conjunts urbans més harmoniosos de la comarca, amb interessants llindes i portals adovellats. El reduït terme municipal provoca que hom no trobi tants masos com en altres indrets del Lluçanès. La seva màxima esplendor fou al segle XV, quan estigué a punt de convertir-se en seu de la sotsvegueria del Lluçanès. Durant la guerra de Successió, prengué part decidida a favor de l'arxiduc Carles, la qual cosa provocà la seva destrucció de mans de les tropes de Felip V. Fins i tot, va participar en la signatura del Pacte de Gènova amb els anglesos per ajudar a l'arxiduc Carles a ésser rei d'Espanya.

PRATS DE LLUÇANÈS (707 m)

Se situa a la part oest i tot i tenir una extensió de 13,78 km² té 2.624 habitants, la població més nombrosa de la comarca. És la capital del Lluçanès i el centre econòmic i cultural més important actualment. Proporciona i centralitza molts dels serveis fonamentals per al bon desenvolupament del territori, destacant el mercat del diumenge. Tanmateix comprèn diversos indrets d'interès paisatgístic i patrimonial, i també són remarcables les nombroses fonts disperses arreu del municipi com també els grans masos.

SANT AGUSTÍ DE LLUÇANÈS (816 m)

Situat al nord, té una extensió de 13,22 km² i 91 habitants. Presenta la majoria de les característiques d'àrees de despoblament. Al nombre reduït d'habitants, s'hi ha d'afegir la dispersió del seu poblament. La majoria dels habitants viuen disseminats en masos, alguns dels quals amb un notable interès arquitectònic. L'únic nucli de població remarcable és el raval de l'Alou, carrer format al segle XVIII a conseqüència de les activitats generades arran del pas dels ramats transhumants que en aquesta zona eren molt importants.

SANT BARTOMEU DEL GRAU (868 m)

Se situa a l'extrem SE del Lluçanès, sobre una cinglera des d'on es veuen àmplies vistes del sector central de la Plana de Vic. Té una extensió de 34,40 km² i un cens de 875 habitants. Pertany també al municipi l'antiga parròquia de Sant Jaume d'Alboquers, amb el petit nucli al seu entorn. Com a la resta del Lluçanès, existeixen nombrosos masos i cases de pagès disseminats pel seu terme, alguns de gran vàlua arquitectònica i històrica.

SANT BOI DE LLUÇANÈS (810 m)

Situat al NE de la comarca, té una extensió de 19,53 km² i 556 habitants. El nucli és un modest i dinàmic poble que fa de capitalitat de la petita rodalia de l'anomenat Lluçanès nord. Les seves indústries –la majoria hereves de la tradició tèxtil dels antics paraires que hi havien tingut un gremi important– ajuden a visualitzar aquest sector més perifèric. A aquesta activitat s'hi afegeix, la presència d'un nombre considerable d'estiuejants i visitants. Té l'encant afegit de conservar una certa unitat constructiva on destaquen portals adovellats, llindes amb inscripcions, detalls decoratius. És en aquest municipi on el món rural es presenta amb tot el seu esplendor. Tres potents masos, propietaris de grans extensions de terres i de molts altres masos i masoveries, dominaven la riquesa agrària i sobretot ramadera d'aquest sector del Lluçanès.

SANT FELIU SASERRA (617 m)

Aquest municipi del sector meridional del Lluçanès ha estat inclòs a la demarcació comarcal del Bages, fet que subratlla els lligams que gran part del Lluçanès manté amb Manresa, a més dels que ja es tenen amb Vic. Té una extensió de 22,36 km² i 626 habitants. El poble es troba emplaçat dalt d'un serrat, la qual cosa li dona una imatge alterosa i força identificativa des de lluny. Algunes de les cases de la població tenen elements arquitectònics molt interessants, com ara alguns finestrals gòtics, que sovint vénen d'altres construccions que ara estan enrunades. Aquest municipi prèn rellevància l'edifici de l'actual ajuntament. El motiu és molt clar, ja que quan definitivament s'aconseguí la sotsvegueria l'any 1611, s'escollí Sant Feliu per a instal·lar-hi la seu. Així naixia la Casa del Consell i Jurats del Lluçanès. Aquí es resolgueren i discutiren la majoria dels afers de la sotsvegueria del Lluçanès, fins que el 1716 Felip V abolí les institucions catalanes. El record d'aquest monarca no es limita només a aquest fet ja que Sant Feliu, com moltes altres poblacions lluçaneses, fou incendiada i destruïda per les seves tropes. Sant Feliu Sasserra, tot

i el seu caràcter rural, és una població on la petita indústria hi té un pes remarcable.

SANT MARTÍ D'ALBARS (632 m)

És el típic municipi rural del Lluçanès. Situat al centre de la comarca, té una extensió de 14,73 km² i un cens de 106 habitants. Mancat absolutament d'indústries i pràcticament sense activitats terciàries, el municipi viu exclusivament de les activitats agropecuàries, si bé molts dels seus habitants treballen a les indústries dels pobles dels voltants. Activitats rurals i poblament dispers són el que més caracteritza el municipi on es fa difícil de trobar un nucli dominant. Existeixen tres nuclis: l'agrupament de la Blava, on hi ha l'Ajuntament; el carrer o barri de Beulaigua, un petit grup de cases nascut a redós d'unes basses on abeurava el bestiar transhumant i, finalment, el petit nucli de Sant Martí d'Albars, on hi ha l'església parroquial. La resta són masos dispersos. El municipi va néixer pràcticament gràcies a les activitats generades per la transhumància. Observant els topònims s'enten la importància cabdal d'aquesta activitat econòmica: Beulaigua, nascut gràcies a les basses que feien servir els ramats; cal Ferrer, a la Blava i Beulaigua; la Caseta, can Prats, etc., són exemples representatius de toponímia relacionada amb la ramaderia.

SANTA MARIA DE MERLÈS (532 m)

El municipi, conegut també amb el nom simple de Merlès, té una extensió de 52,08 km² i 177 habitants. És el típic municipi de caire rural, sense un centre clar que aglutini la població. L'extens terme s'allarga a banda i banda de la riera de Merlès i està configurat per masies, algunes d'elles fortificades i d'aspecte poderós, i per dos petits nuclis originats a partir de sengles esglésies: el de Santa Maria i el corresponent a l'antic termenal de Sant Pau del Pinós.

SOBREMUNT (879 m)

Situat a llevant del Lluçanès, encimbellat damunt la Plana de Vic, Sobremunt o bé Sant Martí de Sobremunt és un altre dels municipis eminentment rurals de la comarca que van abocant-se cap al camí de la despoblació, com ho demostra el fet de ser el menys poblat de tots amb 83 habitants. La seva extensió és de 13,79 km². Sense grans edificis artístics, ni els espectaculars masos d'altres indrets, l'atractiu principal de Sobremunt cal cercar-lo en el paisatge.

3.4 La component intangible

3.4.1 Festes, tradicions, símbols i llegendes

El Lluçanès és ric en patrimoni intangible, molt arrelat entre la població i la cultura popular. En general, totes les festes i tradicions contenen elements religiosos i constitueixen avui el principal referent de religiositat des del punt de vista sociocultural. Devocions, aplecs, festes, ballades i cantades s'entrellacen i queden vinculades als llocs de culte i d'especial interès històrico-religiós. Per exemple, a l'ermita de Santa Margarida a Perafita cada any hi ha l'aplec de la Santa. A Prats és molt venerada la Mare de Déu de Lurdes en el santuari del mateix nom. En honor a Sant Pere Almató, la seva població natalícia, Sant Feliu Sasserra li dedica una festa.

Paisatge, llegendes i simbolisme es troben arreu, fent emblemàtics elements i indrets com ara el cingle dels Tres Còdols, excavat per la riera Gavarresa aigües avall del poble d'Oristà o el gran i centenari Roure de la Senyora a Sant Boi del Lluçanès, prop del Vilar. En la memòria popular sovint queden els fets reals desdibuixats per les llegendes i creences. Per exemple, històries reals relacionades amb les bruixes han deixat l'empremta arrelada en llocs concrets del paisatge, com són el Serrat de les Forques prop de Sant Feliu Sasserra, on hi fou penjada l'última de les bruixes catalanes, na Maria Pujol, "la Napa", natural de Prats de Lluçanès. A Sant Feliu Sasserra, es fa la Fira de les Bruixes i es promou una ruta per indrets relacionats, com el roc Foradat, la roca del Vilaró, els gorgs de Fumanya o el gorg Negre de Sobremunt. El Lluçanès també té rellevància en la història dels bandolers de Catalunya. Al Mas Rocaguinarda, al terme d'Oristà, va néixer Perot Rocaguinarda, bandoler del segle XVII, conegut com a cap de quadrilla del bàndol "nyerro" de Vic, en lluita amb el bàndol dels "cadells". La figura de Rocaguinarda, com la de molts altres bandolers ha estat envoltada d'un aire romàntic. El mateix Cervantes diu d'ell que era humanitari i ben intencionat. A les runes del Mas Rocaguinarda es conserven uns esgrafiats atribuïts al propi bandoler.

Són nombroses les festes, fires i tradicions comarcals, algunes d'elles molt vinculades al pas de ramats transhumants: les fires de cada poble (equivalents sovint a les festes majors d'hivern), la Fira de l'Hostal del Vilar com a fira agroramadera de gran rellevància, etc. En el seu conjunt constitueix un valuós patrimoni vinculat al paisatge i al seu ús tradicional, productivitat i història. La conservació de tradicions també ha donat lloc a iniciatives com la creació del Museu de Terrissa "Rocaguinarda", a Oristà, o el Museu Municipal Miquel Soldevila a Prats on es recreen aspectes de la història local i els oficis antics. L'Espai Perot Rocaguinarda també és una iniciativa que ofereix una visió de conjunt de la figura del bandoler lluçanès, de gran reconeixement a Olost i Oristà (d'on era originari). Per altra banda, també cal destacar el Centre d'Interpretació de la Bruixeria que proposa al visitant acostar-se, en un muntatge modern i suggerent, al fenomen ancestral de la bruixeria, a partir dels dramàtics episodis que es van viure al segle XVII a Sant Feliu Sasserra i que avui és un referent cultural i històric del municipi.

D'altra banda, la valoració i ús social de les fonts, presents arreu, és extensa i vigent. A Sant Boi del Lluçanès hi ha fonts, d'aigües un xic calcàries, fresques i bones com la Font de la Presa, la dels Plàtans, la Talaia o la font de la Prada. A Torre d'Oristà la font més important és la font de la Torre i a Prats hi ha Les Tres Fonts vora el torrent amb el gorg de Galobardes.

Pedra Dreta. Autor: Laura Megias. Consorci del Lluçanès

FIRES, FESTES I APLECS:

Al Lluçanès hi ha 7 danses tradicionals pròpies i úniques i 38 fires, festes i aplecs. Moltes d'elles amb un origen lligat a la transhumància, com ara, la fira de Santa Creu de Jutglar que se celebra el primer diumenge de maig, la fira d'Alpens el tercer diumenge de maig, o la fira de l'Hostal del Vilar, celebrada el 28 de setembre. Cal destacar altres fires com la d'Olost que té lloc el primer diumenge de novembre, la Fira de les Bruixes, a Sant Feliu Sasserra, el dia 1 de novembre, o al Fira de Santa Llúcia a Prats de Lluçanès, el diumenge més proper al 13 de desembre, entre d'altres de menor entitat.

LLEGENDES DEL LLUÇANÈS:

La Pedra Dreta, la Rocadepena o indrets relacionats amb la bruixeria (goles d'algunes rieres, Serrat de les Forques, etc.), són alguns elements singulars amb alt valor simbòlic a destacar. Al Lluçanès s'hi compten una vintena de llegendes tant lligades a indrets concrets com a personatges dels diversos municipis o a fets històrics. Cada poble té la seva llegenda, moltes de les quals estan relacionades amb els camins ramaders.

3.4.2 La percepció del paisatge

El paisatge del Lluçanès és un element altament valorat per la majoria d'habitants d'aquest territori. Les diverses manifestacions culturals repartides pel territori, la mobilització pública que han generat impactes o agressions sobre el territori, els projectes i iniciatives existents relacionats amb el paisatge, i les aportacions efectuades durant el procés de consulta vinculat a la Carta mostren que al Lluçanès hi ha una percepció generalitzada de la presència d'un paisatge d'alt valor.

No és possible uniformitzar la percepció del paisatge per part de tots els habitants i visitants del Lluçanès. D'altra banda, la percepció d'un determinat paisatge és subjectiva de cada persona i pot anar canviant segons el seu estat d'ànim i altres disposicions personals. Tot i així, el Lluçanès és un paisatge amb algunes característiques marcades que fan que tota persona que hi viu, i fins hi tot els que no, però que ho coneixen coincideixin en descriure'l amb alguns aspectes de percepció comuna. Gràcies als tallers de participació que han tingut lloc durant l'elaboració de la Carta, s'han pogut captar aquests aspectes descriptius intangibles.

Aquests elements perceptius del paisatge poden veure's amenaçats per noves actuacions sobre el territori que no siguin coherents amb aquestes característiques (per exemple, instal·lacions ramaderes de grans dimensions, grans infraestructures, instal·lacions que generin impactes perceptius com la planta de Compostatge de Fumanya...).

LA CALMA I LA SERENOR:

El Lluçanès és un territori serè. Tot i que la serenitat d'un territori ve marcada per diverses variables (socials, econòmiques i ambientals), el caràcter rural de la comarca, i un entorn equilibrat i sense estridències urbanístiques ni territorials contribueix a una sensació d'equilibri i qualitat de vida. La baixa densitat de població també fa que sigui més fàcil trobar-hi espais de solitud i silenci.

LA MAGIA:

Existeix una percepció força generalitzada que el Lluçanès és un territori màgic. Aquesta percepció està vinculada al patrimoni intangible de tradicions i llegendes, que alimenten la sensació que unes forces sobrenaturals són presents al territori. Aquestes sensacions s'accentuen en indrets emblemàtics com el de la Pedra Dreta o Rocadepena, i encara més davant fenòmens naturals com l'alba o la posta de sol, temporals, boira, etc.

L'AUTENTICITAT:

L'essència agrària del Lluçanès vinculada a la transhumància, el ric patrimoni cultural, les manifestacions de cultura popular (llegendes de bandolers i de bruixeria, tradicions...) i la preservació de la comarca de grans transformacions han contribuït a generar un paisatge genuí i amb un caràcter propi.

L'ESTACIONALITAT I EL CROMATISME:

La vegetació del Lluçanès, amb una presència elevada d'arbres caducifolis (especialment a la part nord de la comarca), així com els cicles productius dels conreus, generen un paisatge que canvia amb el pas de les estacions de l'any. Això produeix una percepció de canvi i renovació del paisatge, i que hi hagi més persones interessades en gaudir del paisatge del Lluçanès al llarg de l'any.

3.4.3 El gaudi i la descoberta del paisatge: miradors i itineraris

Al Lluçanès existeixen diversos miradors donada la seva ubicació, el seu relleu i la seva altitud, fets que permeten l'observació del paisatge des de diversos punts amb grans visuals tant cap a l'interior del propi Lluçanès com cap a territoris del voltant, observant-se també grans fites paisatgístiques de Catalunya.

Cal destacar-ne dues, el Santuari de la Mare de Déu dels Munts (1.057 m) a Sant Agustí de Lluçanès, amb vistes panoràmiques excel·lents fins els Pirineus, el Cabrerès, la Plana de Vic, el Montseny, l'Alt Ter i el Lluçanès; i el Santuari de la Mare de Déu de Lurdes (740 m) a Prats de Lluçanès, amb bones panoràmiques a llevant sobre gran part del Lluçanès i cap al nord fins a les muntanyes de l'Alt Berguedà.

Santa Llúcia de Sobremunt (950 m) i Sant Salvador de Bellver (951 m) dominen la part central del Lluçanès i també el nord de la plana osonenca, els relleus del Cabrerès i el Montseny. Més al sud el veïnat del Roc Llarg (901 m) de Sant Bartomeu del Grau ofereix magnífiques vistes i, a més, constitueix un balcó excepcional sobre la Plana de Vic. Altres miradors amb vistes més locals són: Sant Adjutori sobre el nucli d'Olost, l'ermita de Sant Sebastià sobre Prats de Lluçanès, Santa Creu de Jutglar i el castell de Lluçà (al cim del turó).

El senderisme compta amb bones rutes d'excursionisme al Lluçanès, com ara el tram del GR-1 d'Alpens a Olvan passant per Santa Eulàlia de Puig-oriol, Lluçà i la riera de Merlès. Aquesta ruta transcorre per un mosaic de paisatges marcat per les rieres, boscos frondosos i camps de conreu a les zones més planeres.

També la segona etapa del GR-3, dels Munts a Sant Bartomeu del Grau per Santa Llúcia de Sobremunt. El sender recorre la part oriental de l'altiplà del Lluçanès entre boscos i amb bones panoràmiques al Lluçanès i sobre la Plana de Vic. El GR-4 recorre el tram de Borredà a Sant Pau de Pinós per la riera de Merlès; és un itinerari més frescal que circula entre relleus coberts de boscos de pi roig, rouredes, alzinars i boscos de ribera. El Lluçanès compta a més amb una extensa xarxa de senders locals.

Altres itineraris que permeten conèixer el paisatge del Lluçanès són:

- el PR-C 44, circuit al voltant de Prats de Lluçanès pel santuari de Lurdes, Sant Pere del Grau, l'ermita de Sant Sebastià, el Serrat dels Morts, Santa Eulàlia de Pardines, Santa Llúcia i el castell del Quer, permet veure part del patrimoni cultural del Lluçanès, tot travessant camps de conreu.
- el PR-C 46, que ascendeix tota la riera de Sorreigs fins els Munts.
- el PR-C 56, que prové d'Orís i puja cap a Sant Salvador de Bellver, oferint bones vistes sobre la cinglera i la Plana de Vic.
- PR-C 223, sender de petit recorregut de tipus circular que permet conèixer una bona part del terme municipal seguint un conjunt de torrents i rieres que donen a Sant Bartomeu del Grau un paisatge abrupte, encinglerat i ple de valls curtes i profundes. El sender transcorre per les rieres de la Tuta, el Pujol, les Llobateres i la riera de Sant Bartomeu.
- els quatre camins de transhumància senyalitzats: el camí central, el camí de llevant, el camí de ponent i el camí transversal.

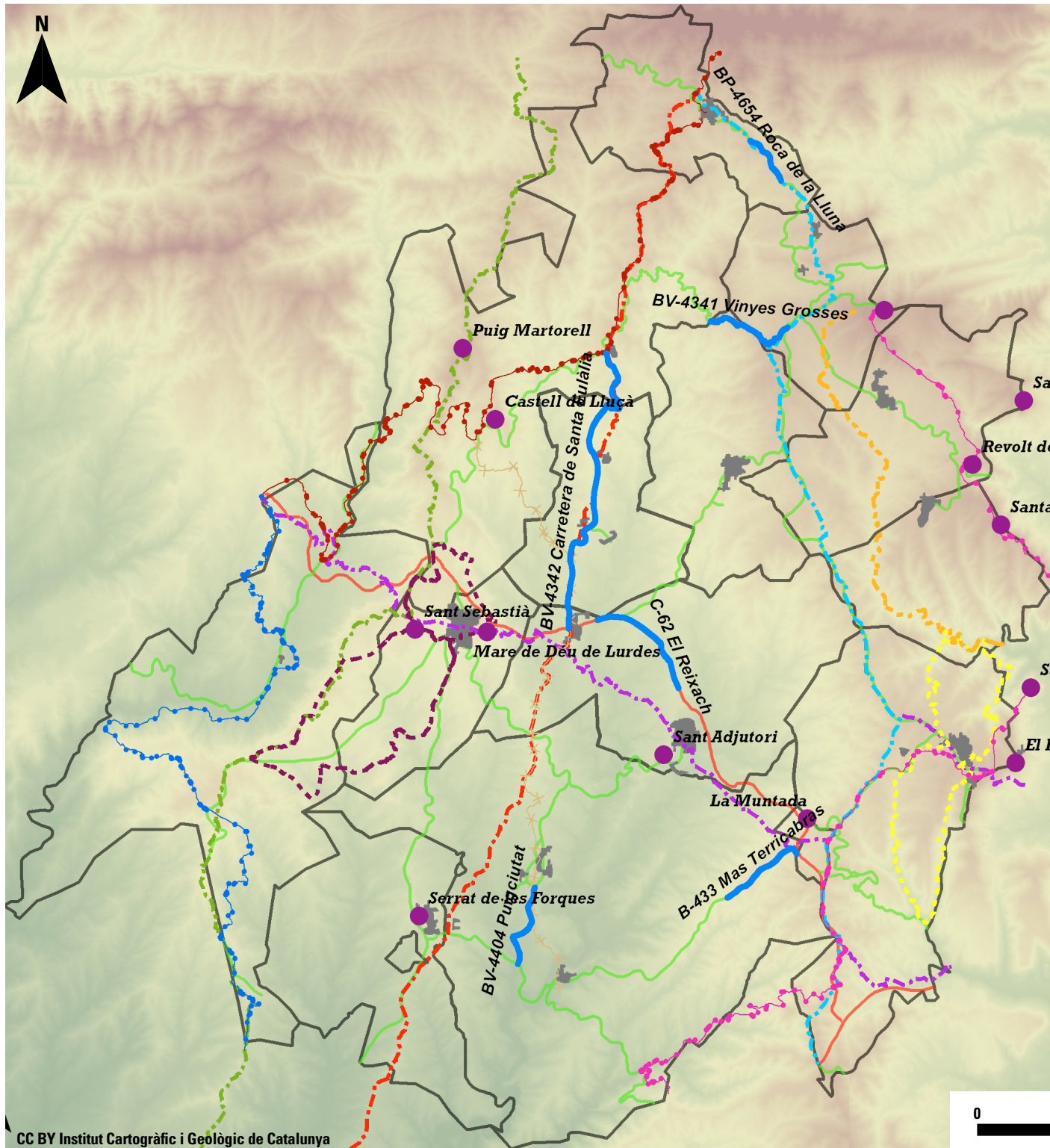

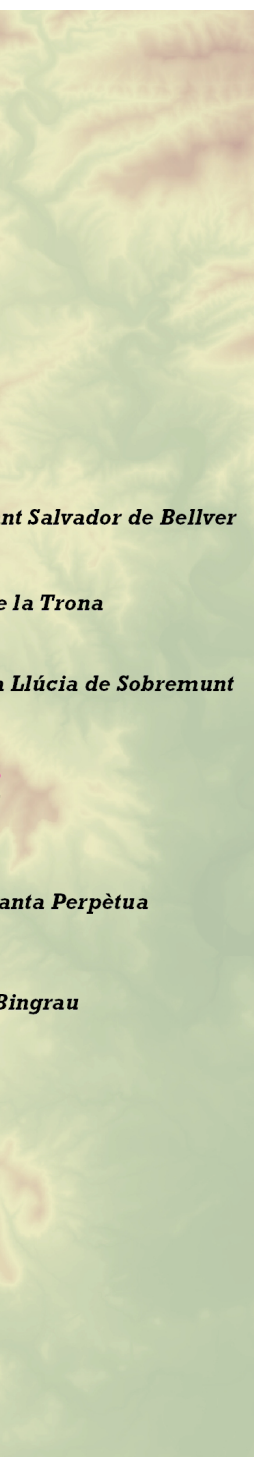

Figura 6: Camins senyalitzats i miradors per gaudir del paisatge del Lluçanès. Font: Elaboració pròpia.

Miradors	Camí central	GR-1	PR-C-44
Carreteres panoràmiques	Camí de llevant	GR-4	PR-C-46
Ruta dels 400 anys	Camí de ponent	GR-3	PR-C-223
	Camí transversal		

MIRADORS ESTRATÈGICS DEL LLUÇANÈS:

Santuari de la Mare de Déu de Lurdes (Prats de Lluçanès)
 Ermita de Sant Adjutori (Olost)
 Crtra C-62 a l'alçada de la Muntada (Olost)
 Castell de Lluçà (Lluçà),
 Serrat de les Forques (Sant Feliu Sasserra)
 Puig Martorell (Lluçà)

MIRADORS DE TERRITORIS DEL VOLTANT:

Santa Llúcia de Sobremunt (Sobremunt)
 Sant Salvador de Bellver (Sant Boi de Lluçanès)
 Urbanització del Bingrau (Sant Bartomeu del Grau)
 Santuari dels Munts (Sant Boi de Lluçanès)

CARRETERES - MIRADOR DEL PAISATGE:

C-62 en el primer tram fins a Santa Creu de Jutglar
 BV-4342 de Santa Creu de Jutglar a Santa Eulàlia de Puig-oriol
 BV-4404 entre la Torre d'Oristà i Oristà
 El primer tram de la B-433 entre la C-62 i Oristà.

3.5 Gestió i usos del paisatge

3.5.1 L'activitat econòmica del Lluçanès

Eminentment rural, el Lluçanès compta amb petits nuclis on els sectors secundari i terciari prenen part del protagonisme al primari.

Les activitats agràries suposen un 11% dins l'economia del Lluçanès, molt per sobre de la mitjana de l'agricultura de Catalunya que no arriba al 2%. La major part dels conreus són de cereals. Com a tret anecdòtic cal dir que els conreus típicament mediterranis com els ametllers i la vinya només apareixen a Sant Feliu Sasserra. Les activitats industrials (18%) són poc representatives respecte la resta de Catalunya, i se centren en l'àmbit dels farratges, de la construcció i del sector agroalimentari. El sector tèxtil, força important en el passat, es troba pràcticament desaparegut, especialment des del tancament de les fàbriques del grup Puigneró l'any 2003.

Aquest binomi de naturalitat i antropització tradicional agrària és molt buscat per les noves generacions que viuen als grans nuclis de població i per això el Lluçanès s'està orientant cap al turisme. Per aquest motiu moltes masies que durant l'època de la industrialització es varen abandonar actualment s'estan recuperant per a primeres o segones residències. També cases antigues dels nuclis es restauren procurant mantenir l'estètica tradicional de cada població amb materials (fusta i pedra) propis de la zona.

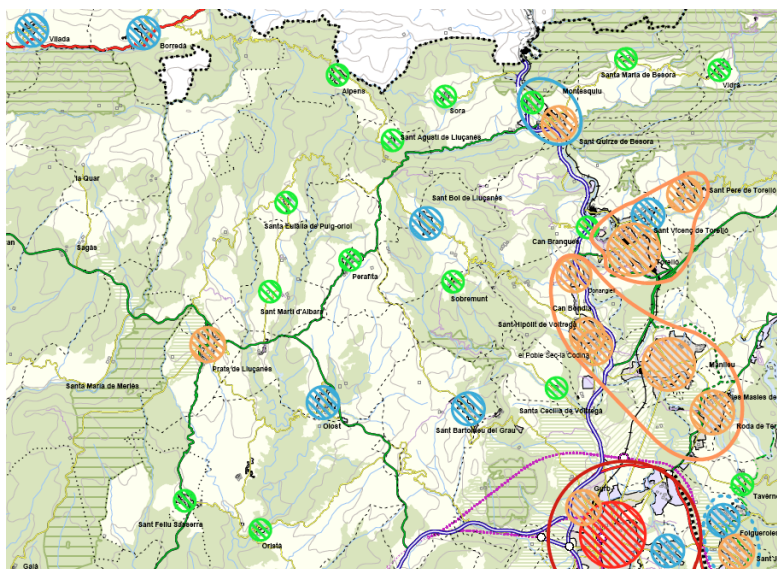
L'aspecte rural i tradicional del Lluçanès ha d'entendre's com un dels aspectes més interessants a promocionar per part dels actors del territori. La creixent demanda d'espais equilibrats i harmònics, on la natura i l'ambient rural contraposat a l'urbà són dominants, es consoliden com a focus d'atracció turística interior, allunyats del turisme de platja massificat. En aquest sentit, el turisme rural, de muntanya, de senderisme i de caps de setmana, semblen un important recurs econòmic de present i futur per aquest territori. Juntament cal afegir l'interessant i ampli patrimoni arquitectònic de la zona, especialment el que es refereix a masies tradicionals, moltes d'elles prou ben conservades i condicionades al nous temps, així com a determinats espais d'interès natural, com la riera de Merlès.

“ El Lluçanès ofereix molts productes locals i de qualitat, i un paisatge que fa que sigui una destinació cada cop més valorada pel turisme. ”

Aportació efectuada durant els tallers participatius de la Carta del paisatge (febrer-març 2015)

3.5.2 Planejament territorial i urbanístic

El Lluçanès està a cavall de les comarques d'Osona, el Bages i el Berguedà, i dins la vegueria de les Comarques Centrals. A nivell de planejament per tant, es troba sota l'àmbit del Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals aprovat el 2008².

Pel que fa al planejament urbanístic, els municipis que formen part de l'àmbit de la Carta del paisatge, en data d'elaboració del present document, disposen dels següents documents de planejament aprovats i vigents:

Municipi	Tipus de document
Alpens	Normes subsidiàries de planejament de tipus A i tipus B (1996)
Lluçà	Normes subsidiàries de planejament de tipus A i tipus B (2001)
Olost	Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (2011)
Orià	Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (2010)
Perafita	Normes subsidiàries de planejament de tipus A i tipus B (1991)
Prats de Lluçanès	Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (2015)
Sant Agustí de Lluçanès	Normes subsidiàries de planejament de tipus A i tipus B (2010)
Sant Bartomeu del Grau	Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (2011)
Sant Boi de Lluçanès	Normes subsidiàries de planejament de tipus A i tipus B (1993)
Sant Feliu Sasserra	Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (2011)
Sant Martí d'Albars	Normes de Planejament Urbanístic (2010)
Santa Maria de Merlès	Normes de Planejament Urbanístic (2010)
Sobremunt	Normes de Planejament Urbanístic (2010)

² Tota la documentació del Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals es pot consultar al web: http://territori.gencat.cat/ca/01_departament/05_plans/01_planificacio_territorial/plans_territorials_nou/territorials_parcial/ptp_de_les_comarques_central/

3.5.3 Gestió d'espais naturals protegits

La Reserva Natural Parcial de Merlès-Lluçanès (69,74 ha) –que coincideix amb la delimitació de l'Espai d'Interès Natural-, és la superfície d'àmbit fluvial amb un major grau de protecció legal. Aquest espai està inclòs (limitada lateralment) dins del Domini Públic Hidràulic, inundable per definició. A banda d'això, les rieres de Merlès (també tot el sector sud, a Santa Maria de Merlès, incloses les pinedes de pinassa) i de Sorreigs formen part de la Xarxa Natura 2000.

Així per tant els principals espais naturals protegits presents a l'àmbit de la Carta del paisatge del Lluçanès, són:

- el PEIN del Sorreig
- el PEIN de Merlès
- l'àmbit de la Xarxa Natura 2000 que inclou el PEIN de Merlès i una ampliació de la llera de Merlès.

Riera de Merlès
Autor: Laura Megias. Consorci del Lluçanès

3.5.4 Les infraestructures i la comunicació del Lluçanès

L'estructura del relleu trencada i ben compartimentada per la xarxa hídrica ha condicionat fortament la xarxa de comunicacions i la forma i distribució dels nuclis de poblament. La riera de Merlès, Lluçanès i Gavarresa drenen cap al Llobregat tot i que d'altres menys importants també drenen cap al Ter. Aquesta estructura ha dificultat les comunicacions respecte les planes veïnes, particularment en el sector de la plana de Vic, delimitada per cingleres i també respecte l'interior del Lluçanès. En temps recents s'ha modificat aquesta realitat, amb l'arranjament d'algunes carreteres o amb el traçat de l'Eix Transversal (C-25), que frega el Lluçanès per l'extrem sud.

El Lluçanès es una comarca natural de transició entre els replans del Berguedà de tradició industrial i la rica Plana de Vic, i ha patit algunes transformacions per influx d'aquestes contrades veïnes.

En els darrers anys, la construcció de l'eix del Lluçanès (C-62) que travessa la comarca de SE a NW i des de l'Eix Transversal proper Vic fins a la C-16 a l'alçada de Gironella, ha creat un flux de cotxes que utilitzen aquesta infraestructura com a variant N de Eix transversal cap a les zones pirinenques a través del túnel del Cadí, posteriorment, com cap a zones de costa seguint, ja a la Plana Vic, els túnels de Bracons. Tot i això, malgrat l'obertura d'aquesta nova infraestructura amb tendència a l'alça en nombre d'usuaris, travessar aquestes muntanyes ha suposat certes dificultats d'infraestructures i sempre s'ha optat per utilitzar els passos naturals que obren els rius a les comarques veïnes. En canvi sí que ha estat zona de pas del ramats del pla a la muntanya, principalment dels monestirs de Santes Creus i Poblet cap als de Sant Martí del Canigó o Sant Miquel de Cuixà per les carrerades d'origen medieval. Per les seves característiques naturals el Lluçanès pot oferir a la primavera quan puja el bestiar, i a la tardor quan baixa, pastures intermèdies i abeuradors. Algunes de les poblacions com Santa Eulàlia de Puig-oriol o Santa Creu del Jutglar varen néixer al peu dels camins de transhumància i d'altres poblacions tenen carrers lligats directament al pas organitzat del bestiar per aquestes contrades com el carrer de la Beulaigua a Sant Martí d'Albars. Actualment aquests camins ramaders estan veient la transició del pas dels ramats pel de grups de turistes en utilitzar-se com a rutes aptes per a diferents activitats de lleure. Aquest camins de transhumància constitueixen avui dia un ric patrimoni històric i cultural del Lluçanès.

4. EVOLUCIÓ DEL PAISATGE DEL LLUÇANÈS

4.1 Evolució històrica

L'evolució del paisatge del Lluçanès ve marcada, sobretot, per l'activitat agrícola i ramadera. Aquesta tradició agrària queda palesa en diverses manifestacions culturals, arquitectòniques, socials, històriques i físiques d'aquesta comarca. I en particular una d'aquestes activitats ha marcat en bona part la història i tarannà del Lluçanès: l'activitat transhumant. Podríem dir, doncs, que bona part de l'estructura paisatgística del Lluçanès, no s'entén sense el pas de camins de transhumància de gran importància en aquesta zona.

El jaciment més antic del qual es té notícia avui dia al Lluçanès pertany a les cultures megalítiques; peces d'un collaret a prop de Sant Feliu Sasserra, al Calcolític (2200/1800 aC) pertany la Font Guillera (Lluçà). La pressió antròpica sobre el paisatge serà inexistent al Paleolític i quasi nul·la al Neolític, els boscos i els espais naturals caracteritzaven íntegrament els paisatges, dominats absolutament per l'energia natural. De l'època del Bronze i del Ferro, moment en que apareix la cultura iber, es tenen algunes manifestacions més. El poblat de Generes (650/50 aC) a Lluçà, l'abric de la Bauma de les Eures (o Heures) (1200/650 aC) a Perafita, la Costa de la Cavalleria (650/50 aC) a Santa Maria de Merlès, Sant Martí de Sobremunt (650 aC/476) i l'ermita de Sant Sebastià i Puigciutat, a Oristà, topònim que segons alguns estudiosos té origen ibèric. Es pot deduir que la pressió sobre el territori seguí essent molt baixa, els boscos eren els grans dominadors del paisatge, amb unes incipients clapes de conreus entorn dels jaciments, més importants al poblat de Generes.

Els romans tampoc es prodigaran gaire sobre el Lluçanès, s'hi troben tant sols restes d'habitatge continuada al poblat de Generes, Sant Martí de Sobremunt, a l'Ermita de Sant Sebastià i a Puigciutat d'Oristà. Més que una expansió sobre el territori, l'ocupació romana es limita a aculturar els ibers de la contrada. Es pot resseguir en la història de certs municipis (Lluçà) el repartiment de primitives viles o vilars rurals, que més tard foren repartits en molts masos, que possiblement tinguin un origen romà. S'ha parlat també del Conventus Lucencis a Lluçà, no localitzat. La pressió sobre el territori es mantindria estable, potser amb algun augment de la superfície dels conreus entorn a on ja estaven establerts.

Poques notícies es tenen de l'ocupació goda després de la caiguda de l'Imperi Romà. D'abans de la invasió sarraïna es pot citar el mas Oriol, la primitiva església de Santa Maria de Lluçà (Lluçà), una tomba a Sant Bartomeu del Grau i una altra església primitiva a Sant Boi de Lluçanès. Únicament es tenen referències d'aquestes dues esglésies per suposar un cert poblament al entorn de Lluçà i Sant Boi de Lluçanès. Al segle X els documents escrits permetran ubicar la població de la zona. Oristà fou un dels grans termes en la reorganització del territori a la fi del segle IX, data en la qual té el seu origen Lluçà, i del Lluçanès partiren part dels pobladors que ocuparien les terres guanyades als sarraïns. De fet, el Lluçanès rebé el nom del castell de Lluçà (documentat el 905) que agruparia els municipis de Lluçà, Santa Eulàlia de Puig-oriol, Prats de Lluçanès, Sant Martí d'Albars, Perafita, Sant Agustí de Lluçanès i part de Sant Boi de Lluçanès. El 909 es menciona el castell d'Oristà i a principis del segle x ja apareixen documentats els actuals nuclis de població i les esglésies de Sant Pere del Grau i Santa Eulàlia de Puig-oriol. No serà però fins el segle xv quan gran part de la població es concentrarà al voltant dels nuclis urbans, que en aquesta època formaven conjunts importants de cases de pagès. La població disseminada serà, fins l'actualitat, un dels trets distintius del Lluçanès.

Seguint l'evolució del romànic es pot fer valoració de l'ocupació del territori. Cal citar entre les principals construccions del segle XI Sant Jaume de Fenollet, Sant Bartomeu (Sant Bartomeu del Grau), el castell de Tornamira (Oristà), el castell de sa Cirera (Sant Feliu Sasserra). Del segle

xii el castell de Lluçà, Sant Salvador de Bellver (Sant Boi de Lluçanès), el castell del Quer (Prats de Lluçanès). Al segle XIII Sant Andreu d'Oristà. Una primera aproximació indica la forta dispersió sobre la contrada del romànic, tot i el buit de la part central a l'entorn de Sant Martí d'Albars, Olost i el nord d'Oristà. També és significatiu d'un increment continuat de població, el fet que moltes esglésies són refetes o ampliades. El segle xiii pot interpretar-se com un segle de consolidació, més centrat en refer equipaments que no construir-ne de nous on el territori ja estava ocupat.

Durant l'època medieval el paisatge del Lluçanès sofrirà canvis sense precedents, la població augmentà força (conseqüència de la despoblació de zones properes) com ho demostren els castells i el romànic. Sembla ser una ocupació del territori força disseminada (potser seguint el model romà de les viles). És de suposar que molts boscos foren talats, especialment als indrets plans i amb bones terres, instal·lant-hi els conreus, molts presents avui. El tipus de població dispers no permeté la creació de grans nuclis ni la consolidació d'una capital clara, essent itinerant (Lluçà, Oristà, Sant Feliu Sasserra i Prats successivament). Es creà un paisatge rural de baixa intensitat, perfectament adaptat a les possibilitats del medi. La disminució de la pressió antròpica sobre el territori a partir de mitjans del segle xiv es traduí en la recuperació dels espais boscats en detriment de l'agricultura, almenys fins ben entrat el segle xvi, a partir del qual de nou la tala d'arbres obrí clarianes i claps als sectors més aptes pels conreus. Cal però matisar l'extensió que ocuparien els conreus, el cens de 1718 encara no dóna 5.000 habitants, i no tots llauraven la terra.

A partir del segle xvi es compta amb censos de població, donant el de l'any 1553 un total de 873 habitants, repartits en 194 focs, xifra que no pot ser superior als moments àlgids del l'època medieval (alguns autors eleven la xifra a 1.250 habitants per al Lluçanès històric). La Pesta Negra de 1348 deixà la major part de les masies abandonades, i amb una població bàsicament dispersa, el repoblament d'un territori tant isolat com aquest degué ser molt lent. Tot i això, tant el segle xvi com el segle xvii marquen un període de creixement demogràfic, ajudat per una important immigració francesa. El segle xvii Prats de Lluçanès pren definitivament forma de poble. Al segle xviii continuà l'evolució positiva de la població amb un creixement espectacular a remolc de l'agricultura, la ramaderia i una incipient indústria. La Guerra de Successió (1702-1714), motivà l'incendi en dues ocasions de Prats de Lluçanès i de Sant Feliu Sasserra, amb dures represàlies econòmiques que significaren un descens generalitzat del creixement a tota la contrada. Encara que dominaren els paisatges de caire rural, el 1720 es constitueix el gremi de paraires de Prats. L'ofici de paraire es trobarà present a quasi totes les poblacions del Lluçanès, molt lligada al bestiar transhumant i al bestiar extensiu de la zona (oví i boví), en base de la llana filada a les masies, però també van prendre força altres oficis menestrals. La població es duplicarà en aquesta centúria, augmentant de nou la pressió sobre el territori, especialment davant la necessitat de noves pastures per al bestiar que abasteix de llana la incipient indústria.

La màxima població del Lluçanès s'aconseguí a mitjans del segle xix, amb uns 13.000 habitants. La contrada seguirà essent eminentment agrària, però a inicis de la dècada dels 30 s'introduí el cotó a Prats, el 1861 s'instal·là la primera fàbrica tèxtil de Lluçà, i el 1877 Perafita comptava amb 12 telers. A partir de 1860 però, s'inicia una davallada, motivada per la industrialització de les veïnes comarques del Ter i del Llobregat, que ja no tindrà aturador, en la que també col·laboren els enfrontaments de l'última carlinada.

El primer terç del segle xx mostra una revifada fins l'inici de la Guerra Civil. A Sant Boi, l'antic gremi de paraires ha estat succeït per tres fàbriques tèxtils, i Sobremunt compta 8 molins fariners. El 1962 s'instal·la a Sant Bartomeu del Grau l'empresa tèxtil Puigneró, que ocupava a més de mig miler de persones (tancada el 2003) i a finals de 1991 s'inicien les obres de la zona industrial de Prats de Lluçanès. Amb tot, s'ha aconseguit estabilitzar la població, a partir de 1975 cada vegada més avesada al turisme i a les segones residències, que han permès recuperar i restaurar gran part de les antigues masies abandonades.

4.2 Dinàmica actual del paisatge

En l'actualitat, l'activitat agrícola i ramadera és el principal factor de creació i evolució del paisatge: un territori rural en mosaic, amb zones àmplies de conreu, extensions considerables de masses forestals, habitatges disseminats, nuclis petits i compactes, avingudes arbrades, pastures, tancats i filats del bestiar (sobretot boví i oví) en règim extensiu al llarg de tot l'any, gestió forestal i la recent proliferació de granges de grans dimensions per a la cria porcina amb un elevat impacte visual, odorífer i ambiental en el territori, i que també pot posar en risc els valors perceptius del paisatge del Lluçanès que identifica aquesta diagnosi.

A més de l'activitat agrària, les principals dinàmiques amb incidència en el paisatge del Lluçanès són, d'una banda, la creació de noves vies de comunicació que han obert noves perspectives de la comarca, però que també s'observa com modifiquen el paisatge proper al seu pas, i el turisme que amb concentracions en alguns punts del Lluçanès, provoquen afectacions directes al paisatge i a la seva qualitat. Altres instal·lacions que poden provocar un impacte sensorial són les de tractament de residus, com la planta de Compostatge de Fumanya.

Així doncs, l'evolució del paisatge del Lluçanès encara depèn en gran mesura, del sector agrari que, en diversos graus d'encert, ha sabut preservar la ruralitat i el paisatge típic d'aquesta zona de la Catalunya central; un paisatge que és ben viu en la memòria de moltes persones però que cada cop esdevé més escàs en el context català. Tot i això, sense cap tipus d'actuació, el paisatge del Lluçanès pot evolucionar cap a un paisatge fraccionat amb la desaparició de petites explotacions familiars i el creixement exponencial de grans infraestructures de ramaderia intensiva, l'abandó de prats, pastures i de la gestió forestal, rompudes i concentració de conreus i industrialització del sector agrari, disminuint el nombre de petites explotacions ramaderes d'alt valor per al paisatge i afavorint la creació de llocs de treball de forma concentrada i per tant amb un escàs valor paisatgístic i amb una activitat agroindustrial poc vinculada del territori. Finalment, remarcar el canvi d'usos que algunes finques comencen a patir amb el consegüent canvi de paisatge "tradicional" del Lluçanès. Es tracta de finques de grans dimensions sovint comprades per empreses que utilitzen la finca per a la cria de cavalls, o per a la creació de granges de porcí de grans dimensions. Val a dir que en aquestes finques, es veu modificada la seva estructura original o "tradicional" amb aquestes noves activitats fins ara inexistents o quasi imperceptibles en el territori.

També s'observen però, noves tendències al territori que cal seguir atentament la seva evolució. Per una banda, la incipient gestió forestal sostenible que, a través de l'Associació de Propietaris Forestals del Lluçanès, treballa en la millora de la productivitat, la millora del paisatge, i la minimització del risc d'incendis forestals al Lluçanès. Cal afegir també, que aquestes activitats generen una activitat econòmica professionalitzada al voltant del món forestal, una activitat pròpia del territori. D'altra banda, les activitats forestals venen cada cop més, recolzades per l'ús de ramaderia en règim extensiu en prats i pastures i també en zones boscoses per tal de mantenir un paisatge forestal més ordenat, minimitzant el risc de grans incendis forestals i treballant per a la millora de la productivitat dels boscos del Lluçanès.

La dinamització i associació de petits productors agroalimentaris del Lluçanès, també es pot considerar un procés incipient en l'evolució del paisatge. En aquest sentit, l'activitat econòmica d'aquestes petites empreses són de gran incidència en el territori ja que sovint són generadors de xarxes econòmiques entre productors agrícoles, i ramaders i elaboradors dels productes agroalimentaris del Lluçanès. Aquesta activitat econòmica de petita escala es tradueix en el paisatge en forma de reintroducció de llavors autòctones de varietats antigues, maneig del bestiar en règim extensiu, rotació de cultius, conversió de finques en ecològic, creació de noves activitats econòmiques agroalimentàries i artesanes, etc.

D'altra banda, el sector turístic del Lluçanès, conscient que el seu principal valor afegit és el paisatge del Lluçanès, comença a apostar per la creació de productes turístics lligats al gaudi del paisatge conjuntament amb la seva conservació.

A nivell social cal remarcar la tasca de l'escola rural al Lluçanès en la sensibilització per la cura de l'entorn i el paisatge que es fa des de les seves escoles. Activitats com l'apadrinament i seguiment de trams de riu, visites al centre de fauna de Camadoca (Santa Maria de Merlès), o propostes educatives lligades al coneixement del territori (ruta del pa del Lluçanès, agendes escolars) són activitats habituals en aquestes escoles.

Finalment, la mobilització ciutadana, fins fa pocs mesos inexistent, ha començat a fer-se evident en un territori marcat per la manca d'associacionisme vinculat directament a la protecció del paisatge i del medi ambient. Una mostra d'aquesta mobilització és la creació de la Comissió SOS Lluçanès l'any 2003 o la més recent Plataforma Lluçanès Viu (2014).

MANIFEST DE CONSTITUCIÓ DE LA PLATAFORMA LLUÇANÈS VIU (EXTRACTE):

La Plataforma Lluçanès Viu manifesta:

- La preocupació per la proliferació de noves grans granges de porcs que sovint són impulsades per grans grups industrials. Rebutgem el model industrial de carn barata i volem un model ramader vinculat a l'agricultura local. L'excés de purins acumulats en els camps del Lluçanès és una mala herència per a les futures generacions.
- La preocupació per la mala gestió i planificació de l'abastament d'aigua. Volem un canvi de model on la gestió de l'aigua, el desenvolupament econòmic i social, estiguin basats en els recursos propis del territori. Uns recursos a protegir i potenciar.
- La preocupació per altres activitats industrials i/o lúdico-esportives no vinculades a la comarca, que en comptes d'ajudar a millorar la qualitat de vida hi van en contra, com per exemple la planta de Compostatge de Fumanya, o d'altres iniciatives que poden portar molèsties i contaminació de tots tipus a les persones que vivim al Lluçanès.

Podeu accedir al manifest complet a <http://www.llucanesviu.com/el-manifest/>

*Celebració del Ball de Cinquagesma
Autor: Consorci del Lluçanès*

5. IDENTIFICACIÓ DELS VALORS DEL PAISATGE

L'aspecte rural i tradicional del Lluçanès és un dels seus trets més distintius i un dels principals atractius tant per a forans com per a locals a la recerca d'espais equilibrats i harmònics. Al domini del mosaic de boscos i conreus, cal afegir l'interessant i ampli patrimoni arquitectònic de la zona, especialment masies tradicionals, i l'extensa xarxa de camins tant de transhumància com senderistes, que permeten gaudir còmodament del paisatge i de la diversitat de racons que aquest acull. Els valors paisatgístics del Lluçanès contribueixen a la qualitat de vida dels seus habitants i a donar un valor afegit als seus productes locals.

“ Quins valors té el Lluçanès? Patrimoni, festes, fires, elements naturals, un paisatge en mosaic, unes activitats agroramaderes pròpies i que el modelen, i uns valors intangibles com la calma i autenticitat que transmet el paisatge del Lluçanès. ”

Aportació efectuada durant els tallers participatius de la Carta del paisatge (febrer-març 2015)

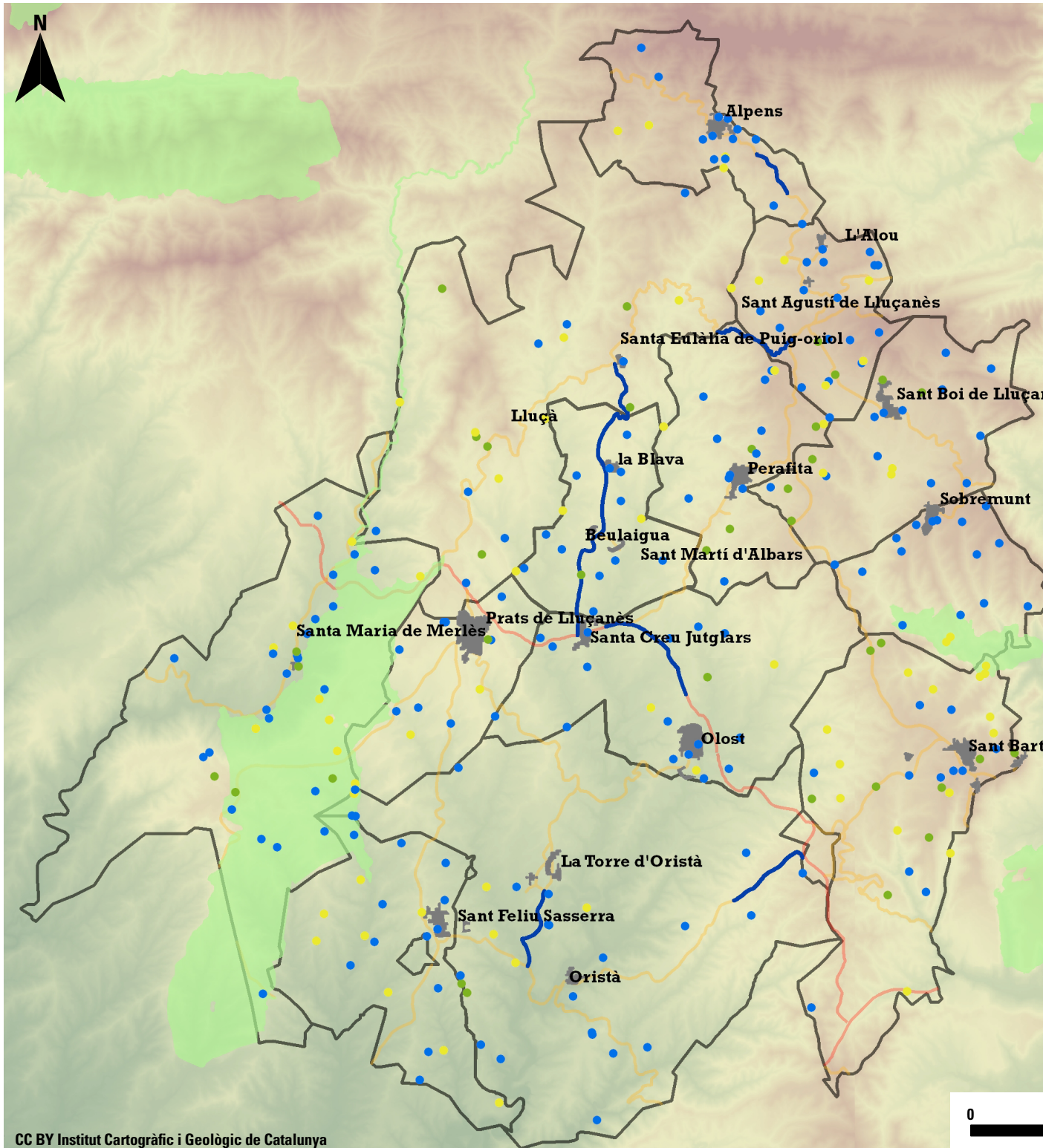

Figura 7: Mapa dels valors naturals del paisatge del Lluçanès.

Font: Mapa de Patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona.

- Arbre singular
- Font
- Indret
- Espais naturals protegits

VALORS NATURALS:

A més d'un ric mosaic agroforestal que afavoreix la presència d'una gran diversitat d'espècies, cal destacar la riquesa i biodiversitat de zones protegides com la riera de Sorreigs i especialment la Riera de Merlès. D'altra banda, existeixen alguns arbres monumentals, d'un alt valor natural, paisatgístic i simbòlic, com ara el Roure de la Senyora a Sant Boi de Lluçanès. També les fonts formen part del patrimoni natural de la comarca, tot i que malauradament algunes estan afectades per contaminació de nitrats.

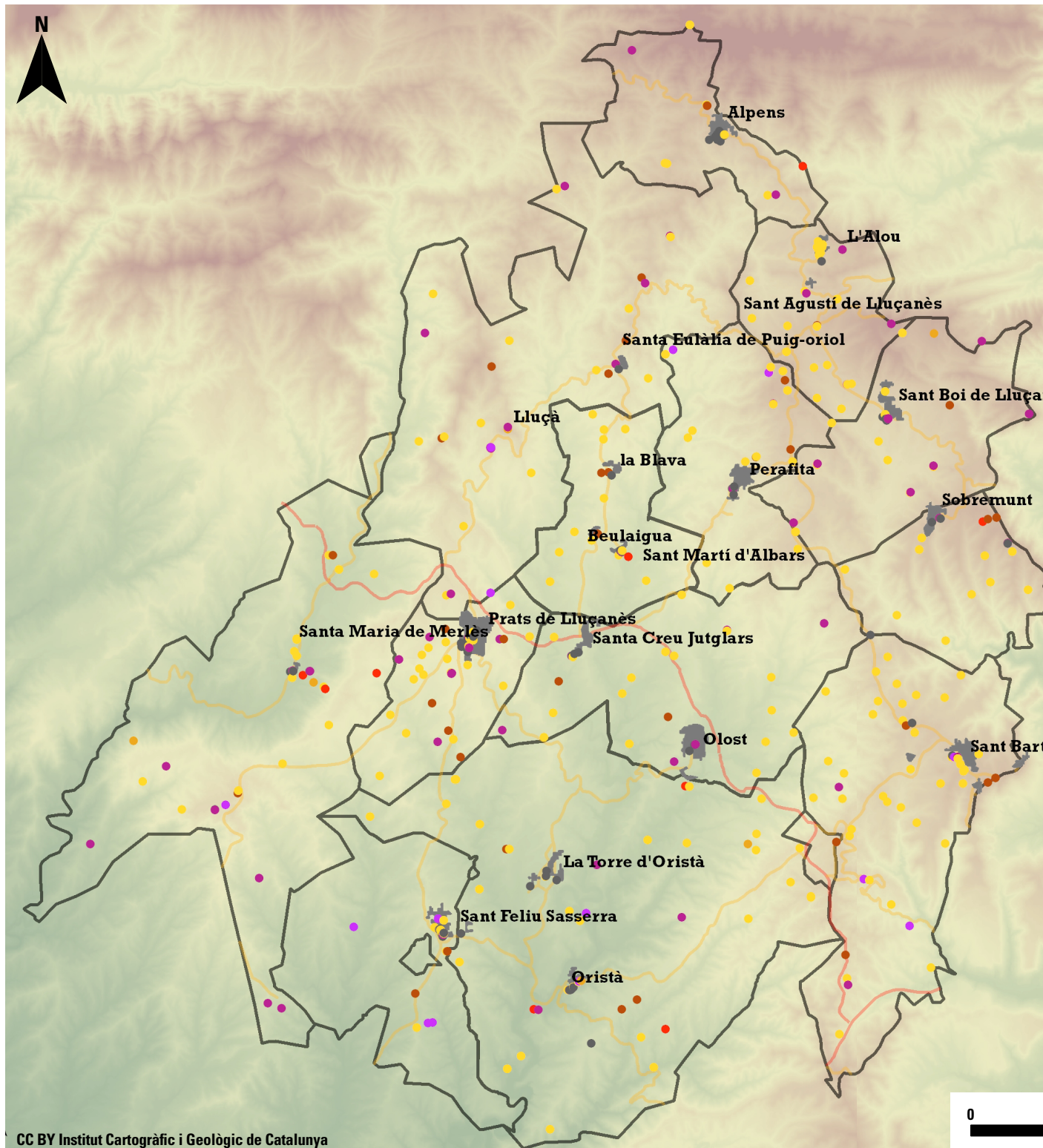

Figura 8: Mapa dels valors històrics i arquitectònics del Lluçanès.

Font: Mapa de Patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona.

Camins	Ermites	Elements urbans
Cases de pagès	Jaciments	
Castells	Obra civil	

VALORS HISTÒRICS I ARQUITECTÒNICS:

Existeixen multitud d'elements de diverses èpoques i tipologies, la qual cosa dota el paisatge d'una entitat i identitat pròpia: jaciments arqueològics (com Puigciutat), ermites romàniques disseminades, el Monestir de Santa Maria de Lluçà, viles rurals, masos i masies, llindes de cases amb la presència d'oficis artesans, molins al costat de les principals rieres, etc. D'altra banda, cal no oblidar el ric patrimoni històric dels camins de transhumància del Lluçanès.

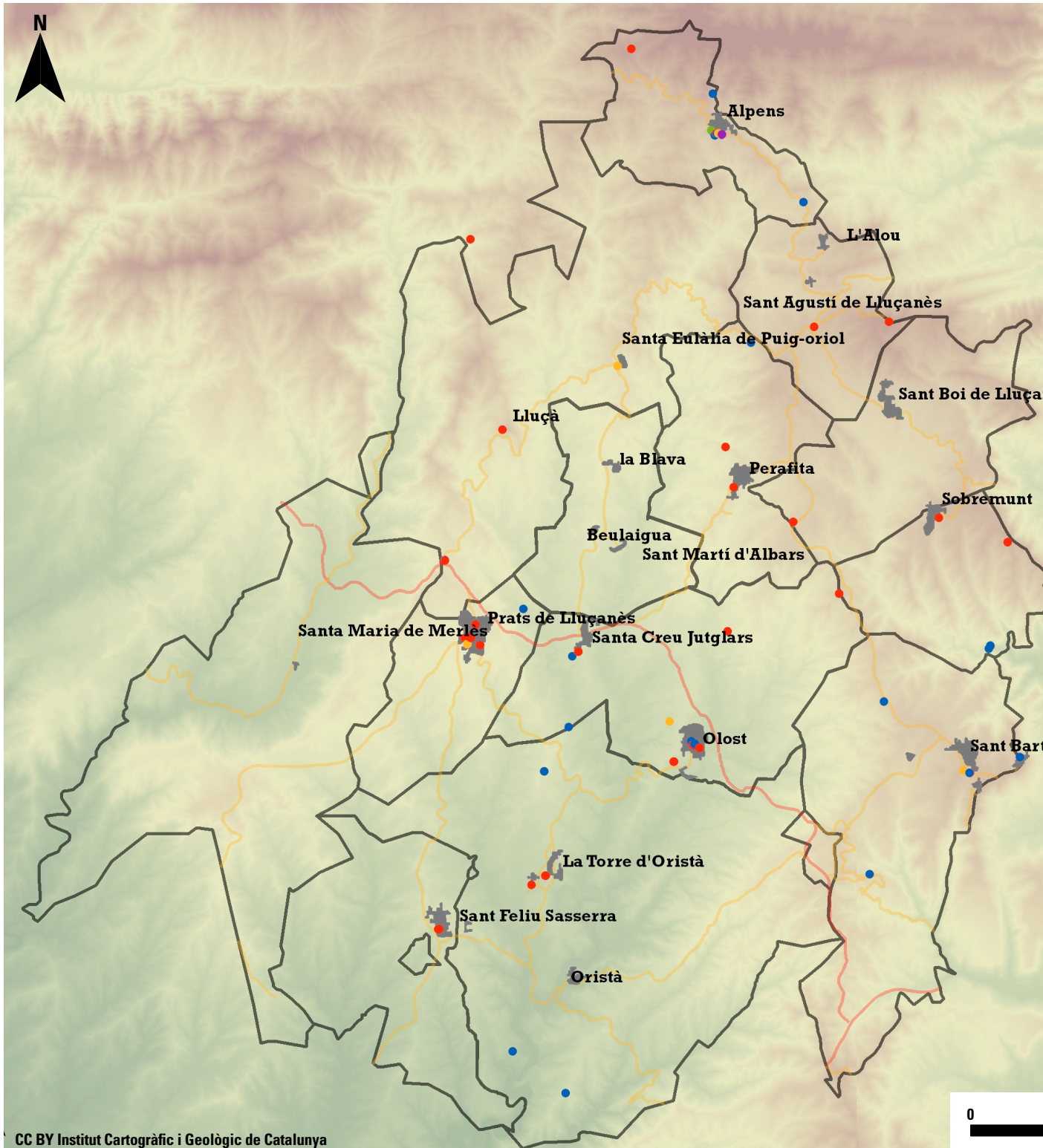

Figura 9: Mapa dels valors socials del paisatge del Lluçanès.

Font: Mapa de Patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona.

- Dansa
- Ofici
- Festes i fires
- Tradicions
- Llegendes

VALORS SOCIALS:

El Lluçanès té un ric patrimoni de festes i tradicions comarcals, algunes d'elles molt vinculades al pas de ramats transhumants: les fires de cada poble (equivalents sovint a les festes majors d'hivern), la Fira de l'Hostal del Vilar, etc. També les festes de marcat contingut històric: Santa Àgata de Prats de Lluçanès o la Fira de les bruixes de Sant Feliu Sasserra. La conservació de tradicions i d'oficis també és motiu de manifestacions socials com ara Els Elois a Prats de Lluçanès o la Trobada de forjadors d'Alpens. Cal destacar diverses iniciatives socials per a la valorització del paisatge, com ara l'Espai Perot Rocaguinarda o el Centre d'interpretació de la Bruixeria de Sant Feliu Sasserra; i també l'existència de petits museus amb l'objectiu de conservar les tradicions i costums del Lluçanès.

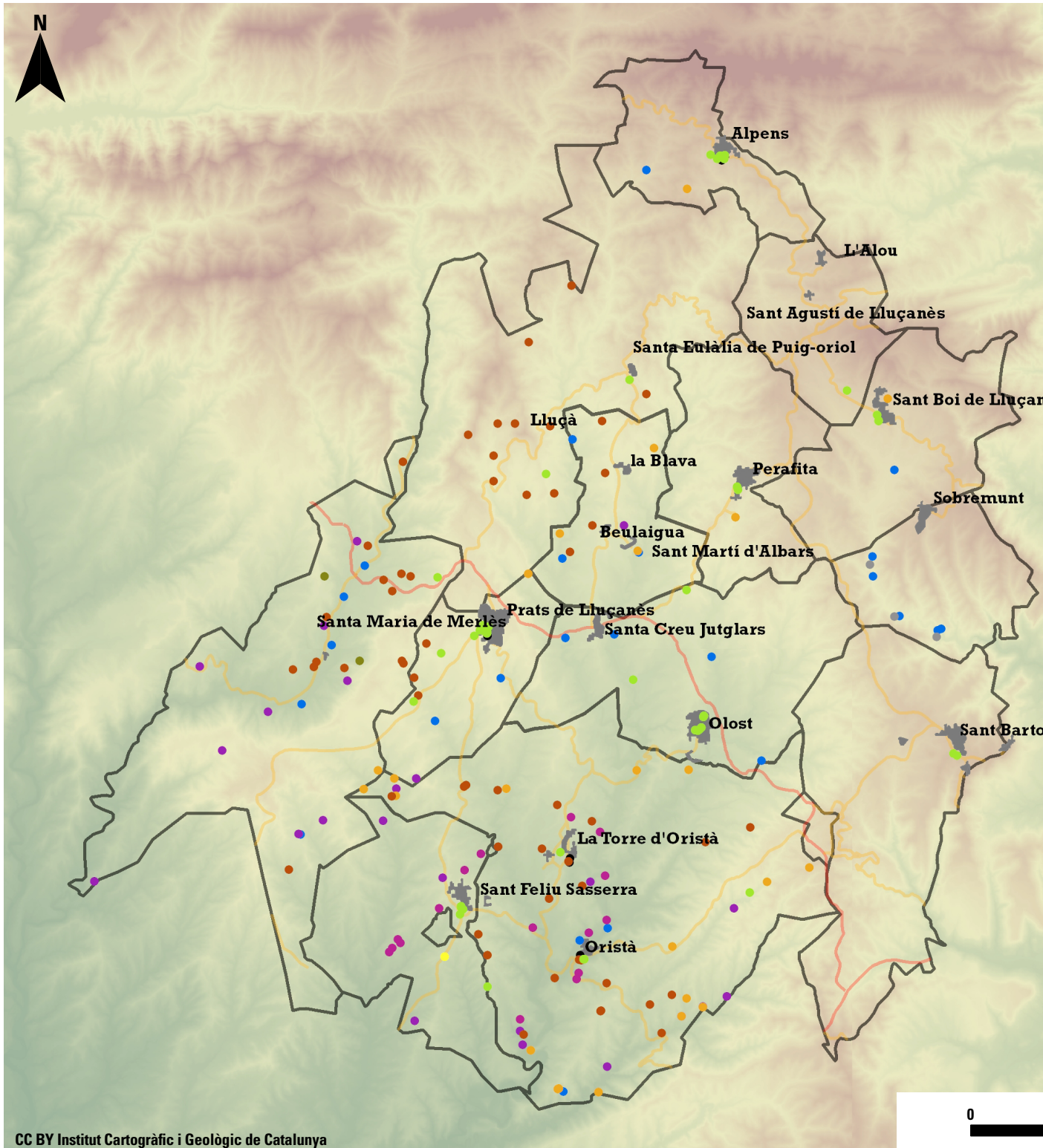

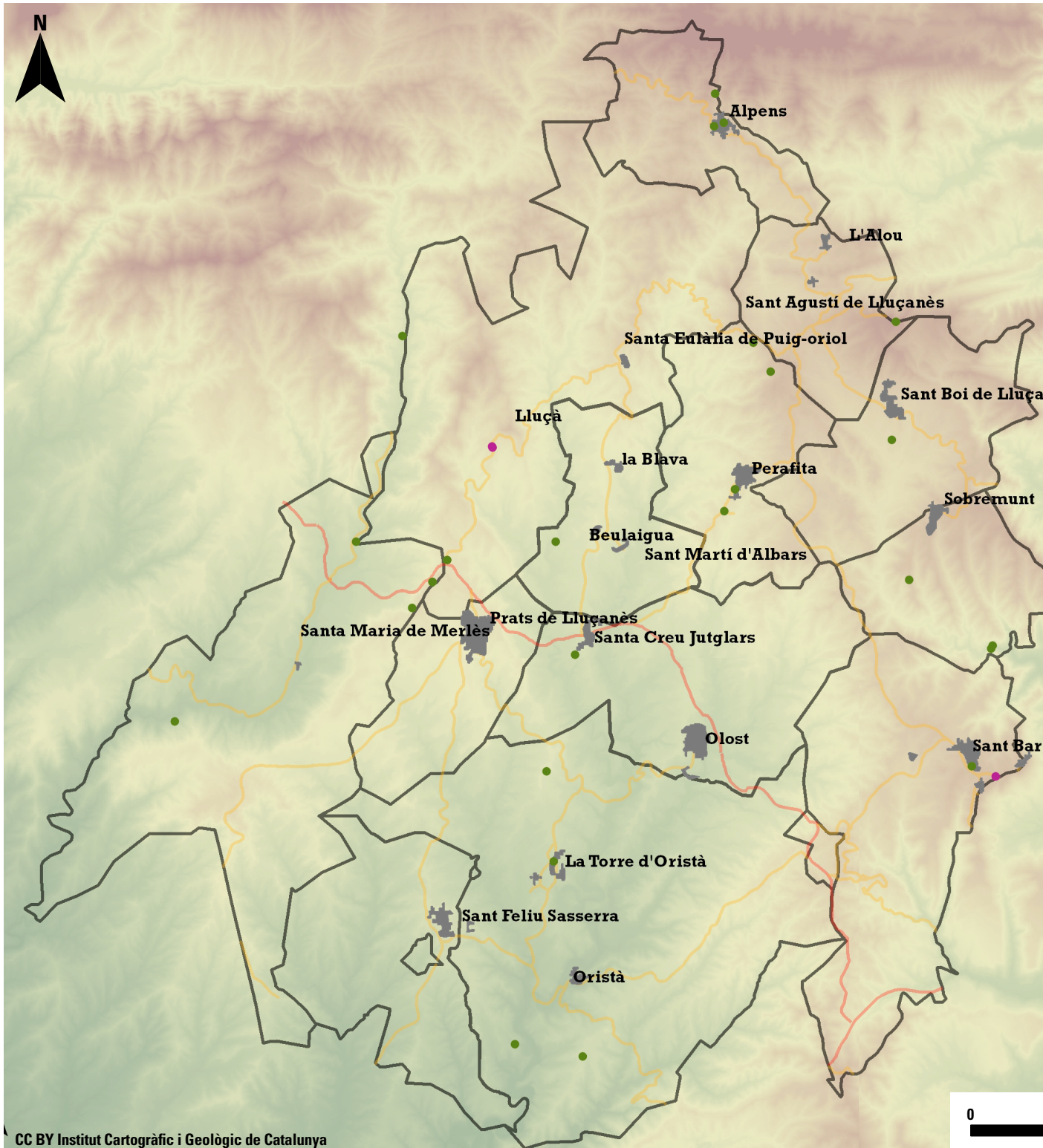
Figura 10: Mapa dels valors productius del paisatge del Lluçanès.

Font: Mapa de Patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona.

VALORS PRODUCTIUS:

Els principals valors productius del Lluçanès són l'activitat agrícola i la ramaderia extensiva, les quals modelen i formen part del paisatge de mosaic, però que requereixen de la seva viabilitat econòmica per a la seva preservació. La presència de diversos molins d'aigua, sovint en estat precari, al costat dels principals cursos fluvials del Lluçanès, donen una idea de la importància del cereal. De la mateixa manera, els camins de transhumància històricament van tenir un impacte econòmic molt important. El Lluçanès compta amb una abundant i diversa oferta de productes agroalimentaris de qualitat, motor d'activitat econòmica del Lluçanès i de creació i manteniment del paisatge.

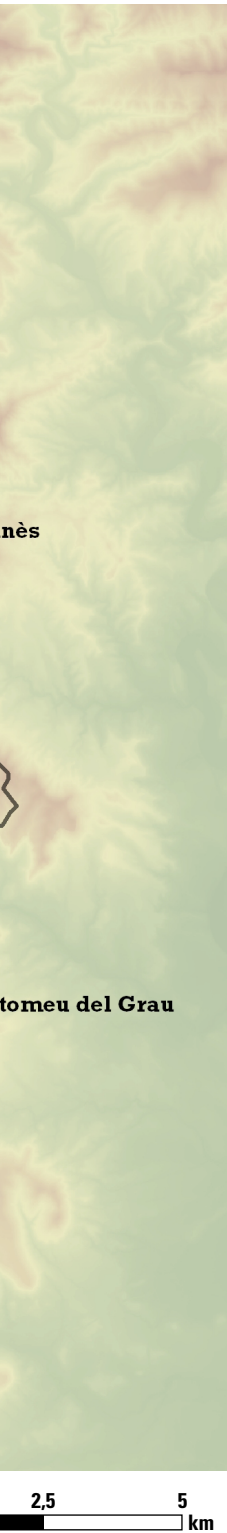

Figura 11: Mapa dels valors simbòlics del paisatge del Lluçanès.

Font: Mapa de Patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona.

- Indret singular
- Indret religiós

VALORS SIMBÒLICS:

El Lluçanès també posseeix un elevat nombre de valors simbòlics que es poden agrupar, per una banda, en el conjunt d'ermites romàniques existents al municipi de Sant Bartomeu del Grau, el Monestir i el Castell de Lluçà, d'alt valor simbòlic dels seus veïns i la població del Lluçanès en general, així com les nombroses llegendes lligades a camins ramaders, bruixeria o bandolerisme. D'altra banda cal destacar alguns elements singulars amb alt valor simbòlic com la Pedra Dreta, i la Rocadepena, o d'altres indrets de valor simbòlic per la bruixeria (goles d'algunes rieres, Serrat de les Forques a Sant Feliu Sasserra, etc.) o pel bandolerisme (Mas Rocaguinarda, esgrafiats, etc.).

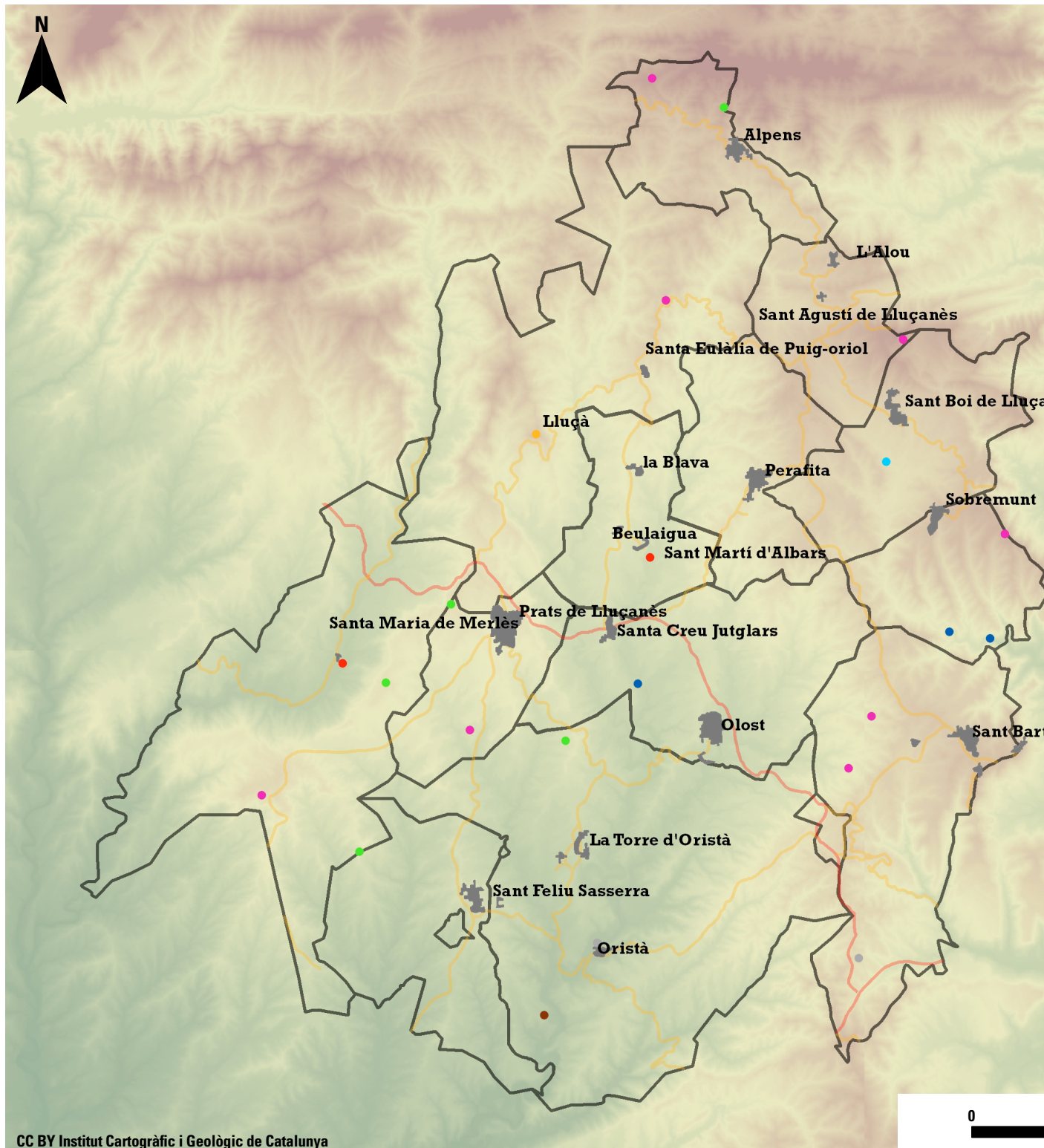

Figura 12: Mapa dels valors estètics del paisatge del Lluçanès.

Font: Mapa de Patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona.

VALORS ESTÈTICS:

Els principals valors estètics d'aquesta comarca rau en el paisatge rural tradicional on les activitats humanes conviuen amb la natura. Els relleus suaus solcats per rieres, i la presència d'algunes talaies estratègicament col·locades fan que l'amplitud sigui un dels trets distintius del Lluçanès. Des d'indrets com el Santuari dels Munts, o des del Santuari de Lurdes es pot gaudir d'unes extraordinàries vistes del Lluçanès, així com albirar massissos tan emblemàtics com el de Montserrat, el del Montseny, el del Pedraforca, o els Pirineus Orientals.

6. DIAGNOSI SINTÈTICA DEL PAISATGE

A continuació es presenta una síntesi de la diagnosi del paisatge del Lluçanès en forma de taula amb punts forts i punts febles, per a cada un dels eixos en els quals més tard s'estructuraran els principis fonamentals de la Carta del Paisatge. Aquests elements de diagnosi s'han identificat a partir dels tallers de participació que van tenir lloc durant el principi de 2015, i s'han completat amb elements d'aquest mateix document.

Un paisatge per aprendre

El coneixement del paisatge i la sensibilització envers la importància de tenir-ne cura ha de ser una de les estratègies de futur de la Carta del Paisatge.

Punts febles	Punts forts
<ul style="list-style-type: none"> • Tot i que els valors del Lluçanès són coneguts per un gran sector de la població, aquests encara no estan prou reconeguts. • Alguns costums, com anar a la font a beure, estan en risc de perdre's. • Alguns elements del patrimoni històric del Lluçanès estan en risc de desaparició. • Encara no ha calat en tota la població la importància del paisatge. • S'ha detectat una certa pèrdua identitària per part de les generacions més joves. • Envel·liment de la població i manca de traspàs del coneixement sobre els valors del paisatge entre generacions. 	<ul style="list-style-type: none"> • El Lluçanès té una important xarxa de camins, camins de transhumància i altres vies d'importància històrica, que permeten conèixer el paisatge a peu. • La població local es queda els caps de setmana al territori, la qual cosa és indicativa de l'elevada valoració del paisatge per part de la ciutadania local. • Els valors simbòlics del Lluçanès, especialment els vinculats a la bruixeria i als bandolers, poden contribuir a generar afecció i compromís pel paisatge. • La tasca de l'escola rural al Lluçanès amb la sensibilització per la cura de l'entorn i el paisatge, amb activitats com l'apadrinament de trams de riu, visites al centre de fauna de Camadoca (Sta Maria de Merlès), o propostes educatives lligades al coneixement del territori (ruta del pa del Lluçanès, agendes escolars). • Accés fàcil a miradors que permeten conèixer millor el paisatge.

Un paisatge per viure-hi

El Lluçanès és un territori habitat des de molt antic, amb un ric patrimoni construït. En aquest bloc es tracta sobre el paisatge urbà i també sobre les infraestructures que solquen el territori.

Punts febles	Punts forts
<ul style="list-style-type: none">• Tot i que els valors del Lluçanès són coLa vida al carrer s'ha perdut una mica, així com la cultura que "el carrer és de tots": la gent ja no neteja el davant de casa.• S'han fet alguns aparcaments dissuasius a l'entrada de pobles, però es fan servir poc per falta de costum, i per falta d'al·licients (ombra, manca de senyalització, etc.).• Algunes rehabilitacions i/o construccions noves han canviat els materials típics o tradicionals, perdent-se una mostra de l'ofici.• Hi ha carrers de vorera estreta per on passen vehicles, dificultant el pas de vianants i el passeig.• La senyalització dins dels pobles i pels camins no és bona, n'hi ha de molts tipus, estils i moments i es fa confusa.• Tendència a fer espais verds més durs, del que ho havien estat o seria recomanable. S'han fet alguns ajardinaments poc adaptats a la zona, molt fràgils i poc rústics.• Algunes actuacions urbanístiques no han estat sempre encertades pel conjunt dels nuclis (algunes places s'han reformat però es podria haver fet millor).• S'han eixamplat carrers que tenien encant.• La manca de manteniment fa perdre edificacions pel pas del temps, especialment dins dels pobles.• Als anys 70 es van fer alguns edificis amb un elevat impacte visual (especialment Prats de Lluçanès, Sant Bartomeu del Grau i Sant Feliu Sasserra), amb una manca d'un model edificatori comú.• La nova carretera ha tallat alguns camins ramaders.	<ul style="list-style-type: none">• La xarxa de disposició de pobles compactes i masies en disseminat, i pobles sorgits en encreuaments de camins i carreteres al s. XVIII, que li donen singularitat.• En alguns nuclis s'ha mantingut la tipologia edificatòria, sobretot nuclis antics del s.XVIII, com Sta. Eulàlia, Oristà o Alpens.• Encara es conserva un patrimoni arquitectònic d'elevat valor.• Integració de noves construccions a l'estructura i orientació de carrers de poble, amb la forma urbana (com ara a Alpens).• Conservació d'elements antics, històrics i d'oficis a les cases i elements urbans (fustes, detalls de forja, pedra, etc.), alguns d'ells propi de cada poble, per exemple la forja a Alpens.• S'han millorat els serveis als municipis (enllumenat, cablejat...).• Localització dels pobles, per exemple Prats, Sant Feliu o Sant Bartomeu, que tenen bones vistes, o Oristà situat en un fons.• Dinamisme dels pobles (botigues, activitat), per exemple a Prats.• Pràcticament no hi ha polígons industrials, la qual cosa reforça l'essència rural.• La xarxa viària existent és suficient, i han tingut en compte aspectes paisatgístics (per exemple, la nova carretera pràcticament no es veu des de Prats).• Existeix un cert orgull amb el valor arquitectònic dels pobles.• No hi ha una gran afectació per línies de molt alta tensió ni altres infraestructures de transport d'energia.• Els camins de transhumància i els senders estan ben senyalitzats.• És un territori endreçat, on destaca la serenor i la qualitat de vida als pobles.• Existeixen activitats econòmiques i productes relacionats amb l'educació ambiental i valors naturals.

Un paisatge per gaudir

Aquest bloc tracta sobre el valor afegit al paisatge en l'oferta turística, en els serveis de restauració, i també en els itineraris, miradors i altres elements que permeten la descoberta i el gaudi del paisatge.

Punts febles	Punts forts
<ul style="list-style-type: none"> • La El paisatge del Lluçanès és molt bonic, però mirant al detall hi ha problemes que cal cuidar. • Alguns visitants del Lluçanès no aprecien el valor del paisatge (es regeixen per altres criteris, com per exemple el preu de l'allotjament). • En llocs amb hiperfreqüentació (especialment en espais protegits com la riera de Merlès) es donen impactes, alguns deguts a l'incivisme dels visitants. • L'accés de boletaires, motos i bicicletes per senders de muntanya no habilitats generen problemes d'erosió i molèsties a l'entorn. • Insuficient promoció i difusió de les festes i tradicions del Lluçanès, i altres manifestacions socials. • Desaprofitament del potencial turístic (per exemple, dels camins de transhumància i de les festes i tradicions populars). 	<ul style="list-style-type: none"> • El paisatge de qualitat, la tranquil·litat i els valors (tangibles i intangibles) ben preservats són el principal valor afegit per al turisme del Lluçanès. • S'hi poden fer activitats molt diverses: turisme cultural, senderisme, activitats a la natura, sortides, guiatge, etc, • Existeix una certa infraestructura turística, amb centres d'interpretació (de la bruixeria i bandolerisme), festes i fires i altres museus. • El Lluçanès té una situació estratègica, proper a grans nuclis de població i accessible amb noves vies de comunicació. • El sector turístic del Lluçanès comença a apostar per productes turístics lligats al gaudi del paisatge conjuntament amb la seva conservació (agroturisme, ecoturisme...). • Possibilitat de desenvolupar projectes i serveis per desestacionalitzar la freqüentació turística. • Un paisatge de qualitat pot significar un valor afegit per a les activitats econòmiques del Lluçanès, més enllà del turisme.

Un paisatge per treballar

Essent el paisatge del Lluçanès eminentment agrari, és important tractar les explotacions agràries actuals, la gestió forestal i de la biodiversitat, i com assegurar el futur i la sostenibilitat de l'activitat primària al territori.

SECTOR AGRORAMADER:	
Punts febles	Punts forts
<ul style="list-style-type: none">• Producció agroramadera encarada tan sols al rendiment i a la producció de quantitat, a partir de models intensius.• Proliferació incipient de granges de gran magnitud i impacte sobre el territori causades per la implantació al territori de grans empreses agroindustrials poc lligades al territori• Males pràctiques agrícoles ocasionals (abús d'herbicides i altres productes químics o abocaments puntuals de purins en llocs on no toca).• Pressió per part d'especuladors externs del sector agroalimentari.• Rompudes i abocaments de purins que vénen de fora del Lluçanès. Manca de capacitat per a la gestió/decisió a nivell de l'administració local.• Atomització de la propietat i abandonament d'explotacions familiars petites per falta de viabilitat.• Concentració de camps de conreus i pèrdua de marges (amb el conseqüent impacte sobre la biodiversitat)..• Sobrepastura provocada per la falta de terres de pastura, que provoca la compactació i erosió del sòl així com la pèrdua de la qualitat de les pastures.• Pèrdua de patrimoni agrari (camins ramaders, molins d'aigua...).• Pèrdua de la biodiversitat cultivada.• Pèrdua de capital humà jove amb formació superior.	<ul style="list-style-type: none">• Que la propietat sigui molt repartida és una oportunitat, lligat al fet de tenir productors (petits o en tot cas repartit) més vinculats amb el territori.• Baixa densitat de població, lligada a la qualitat de vida.• Productes agroalimentaris de procedència local i de qualitat.• Acords com el de Boscos de Pastura: una activitat de ramaderia extensiva als boscos, que incidirà en la millora paisatgística del Lluçanès.• Ric patrimoni històric que suposa els camins de transhumància del Lluçanès.• Un paisatge de qualitat pot significar un valor afegit per a la producció agrària del Lluçanès.

GESTIÓ FORESTAL:	
Punts febles	Punts forts
<ul style="list-style-type: none"> • Manca de gestió forestal per abandonament de propietats i baix rendiment de fusta, falta capitalitzar més la fusta. • Existeixen força zones de nova colonització amb bosc jove, que fa que hi hagi poca varietat, poca barreja de bosc. • Risc d'incendis forestals, especialment a l'estiu i al sector sud del Lluçanès (també lligat a la proliferació de les pinedes que encara ocupen força extensió). • Continuitat de la massa forestal (sobretot pel nord del Lluçanès). • A vegades no es fa una gestió pensant en la prevenció d'incendis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Existeix una bona planificació forestal (moltes finques tenen un pla tècnic elaborat). • L'existència d'una associació de propietaris per a la gestió de la fusta, reduint el problema de l'atomització. • Existència d'instal·lacions de biomassa i serradores. • El Lluçanès és un dels punts de més consum de calderes de biomassa. • Oportunitats de la gestió sostenible i la millora de la rendibilitat dels boscos (fusta, i altres productes no fustaners).

ESPAIS NATURALS:	
Punts febles	Punts forts
<ul style="list-style-type: none"> • Desconeixement dels valors naturals propis del Lluçanès i dels EINs en concret (Riera de Merlès i Riera del Sorreigs) • Manca elaborar plans d'ordenació i gestió dels EINs. • Hiperfreqüentació estacional de certs espais, principalment durant juliol i agost a la riera de Merlès. • Dificultat per coordinar iniciatives socials més enllà de l'àmbit municipal, també a nivell administratiu. Poca visibilitat d'organitzacions, fet que dona poca continuïtat. • Afectació de les fonts del Lluçanès per contaminació per nitrats en quantitats molt elevades. 	<ul style="list-style-type: none"> • Existència de moltes fonts a tots els pobles, i d'una elevada sensibilitat social per la seva preservació. • El Lluçanès presenta una elevada biodiversitat associada als ecosistemes naturals i agroforestals. • Abunden els arbres monumentals, alguns dels quals catalogats, d'un alt valor natural, paisatgístic i simbòlic. • El relleu accidentat i la naturalesa boscosa fa que sigui encara un refugi per a la fauna. • El Lluçanès ha estat escenari de moltes iniciatives de custòdia del territori, algunes tan reconegudes com l'acord al pantà de Garet.

Un paisatge per compartir

Aquest bloc tracta els components socials del paisatge, des del sentiment identitari a la implicació de persones i entitats per a la millora del paisatge.

Punts febles	Punts forts
<ul style="list-style-type: none">• Es detecta una certa manca de cultura de la participació per part de la població i els agents socials..• Es detecten algunes disfuncionalitats en la coordinació entre els agents, especialment entre ajuntaments, pel que fa als serveis, a la promoció turística...• Enquistament en les organitzacions.• Els municipis tendeixen a funcionar de manera separada i molt independents els uns dels altres.• Manca d'associacionisme històric vinculat directament a la protecció del paisatge i del medi ambient.	<ul style="list-style-type: none">• La presència d'una entitat supramunicipal (Consorci del Lluçanès) que aglutina totes les administracions locals del Lluçanès és una oportunitat per dur a terme iniciatives per a la preservació del paisatge. El Consorci ja està duent a terme alguns projectes innovadors en matèria de desenvolupament rural i sovint lligats a la preservació del paisatge.• Existeix un sentiment identitari compartit, al voltant de la reivindicació territorial d'esdevenir comarca.• El Lluçanès té un capital humà destacable, i un teixit social actiu i implicat en l'esdevenir de la comarca.

“ S’hauria d’aconseguir incrementar la cultura de la participació ciutadana en tots els temes que ens afecten tan directament, i no deixar-ho tot a mans dels polítics (encara que siguin locals). ”

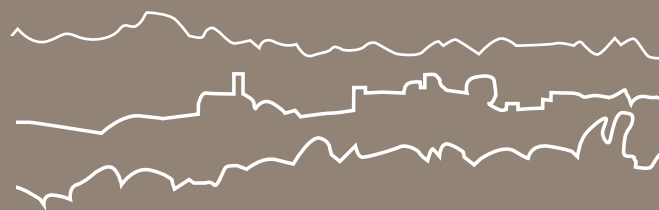
Aportació als Reptes del paisatge del Lluçanès (febrer-març 2015)

7. REPTES DEL PAISATGE DEL LLUÇANÈS

A partir de la present diagnosi, s'ha considerat que el paisatge del Lluçanès afronta 6 reptes fonamentals:

- 1. LA CONSERVACIÓ I ENFORTIMENT DEL SECTOR AGRÍCOLA I RAMADER**
- 2. LA CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI NATURAL DEL LLUÇANÈS**
- 3. L'ELIMINACIÓ O ERADICACIÓ DELS PRINCIPALS IMPACTES DEL PAISATGE**
- 4. LA SENSIBILITZACIÓ I VALORITZACIÓ DEL PAISATGE**
- 5. LA MOBILITZACIÓ DE LA POBLACIÓ A FAVOR DE L'ENFORTIMENT D'AQUEST PAISATGE**
- 6. LA COORDINACIÓ ENTRE ELS DIFERENTS AGENTS QUE INTERVENEN EN EL PAISATGE**

CARTA DEL PAISATGE
DEL **LLUÇANÈS**

Consorci del
LLUÇANÈS

**Diputació
Barcelona**